

BUITEN

14^e JAARGANG N°. 17.

ZATERDAG 24 APRIL 1920.

RAAFGIER.
Naar de tekening van Sj. Kuperus.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

RAAFGIER, ILLUSTRATIE	BLZ. 193
KINDEREN DER ZEE (17), NAAR HET ENGELSCHE VAN H. DE VERE STACPOLE	„ 194
BIJENSTEEK, DOOR G.	„ 195
MISTLETOE EN BIJGELOOF, DOOR G.	„ 195
DE GROOTE- OF ST. LAURENSKERK TE ALKMAAR, DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 196—199
INDISCHE HANEGEVACHTEN, DOOR S. KALFF	BLZ. 198
DE ROTTERDAMSCH E MOLENS, DOOR K. L. SCHAMP, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 200—201
DE WONDEREN VAN KOBODAISHI, DOOR W. H. DE ROOS	BLZ. 201
HET HUIS VRONESTEIN, DOOR L. H. J. BECHER, GEÏLL.	„ 202
DE GOEDE, OUDE TIJD, DOOR F. W. DRIJVER	„ 202
DE STEENEN MAN VAN HARLINGEN, DOOR D. R., GEÏLL.	„ 203
WONDERE VERHALEN UIT DE WILDE NATUUR, DOOR F. ST. MARS, VERTAALD DOOR S. J. BARENTZ—SCHÖNBERG	BLZ. 203
BLOEMENPRACT IN HET HART DER HOOFDSTAD, ILL.	„ 204

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

KINDEREN DER ZEE.

17) Naar het Engelsch van H. de Vere Stacpoole.

BOEK II.

HET LAND VAN DE ALK.

ER werd geen woord gewisseld; ieder hunner zat stil te rooken, in gedachten verzonken en verdiept in zijn taak. Terwijl Ericsson vischte, gingen zijn gedachten naar Skarsstöd en haar bewoners.

Het zoo onverwachts verkregen geld maakte allerlei nieuwe ideeën in hem wakker. Men kan nooit voorspellen wat er met een mensch zal gebeuren, wanneer hij in aanraking komt met goud. Een maand geleden was Ericsson tevreden geweest met zijn plaats in de maatschappij. Kabelleggen, kabelleggen en nog eens kabelleggen scheen hem een baantje met voldoende toekomst. Tienduizend kronur hadden dit allemaal veranderd. Gudmundsson had hierop evenveel invloed gehad als het geld. Gudmundsson had een duivel in hem doen ontwaken.

Het verborgen schuwe „iets” in zijn karakter, dat geen lofspraak in het openbaar dulde, was hetzelfde verborgen „iets” dat Gudmundsson's verachting niet verdragen kon. Gudmundsson had hem niet gevraagd plaats te nemen, had hem behandeld zooals een werkgever den werkman; Gudmundsson droeg de kleeren van een heer en had in zijn uiterlijk iets van een heer. Dit alles was schijn — de man kwam uit het volk, en was uit het volk geboren, toch was het een feit dat hij in de maatschappij boven den werkman stond.

Schwalla bracht er het hare toe bij om de vlam aan te blazen. Zij was niet beter dan Magnuss; om zoo te zeggen was zij gesproken uit hetzelfde nest, en toch — moest men haar maar eens aanzien!

Zij was gekleed en zag er uit als een dame. De gedachte maakte hem woedend, dat dit meisje Magnuss beneden zich achtte, alleén omdat Magnuss en hij tot denzelfden stand behoorden, en Schwalla's vermeende verachting gold hem evenzeer als zijn kameraad.

Terwijl hij zijn lijn vasthield en op het mondstuk van zijn pijp beet, kwam plotseling een nieuw „plan de campagne” in hem op. Het schuwe duiveltje, dat in zijn ziel was verborgen, kreeg een stem en sprak:

„Waarom zou je niet werkelijk doen, hetgeen je gisteravond in scherts bedoelde? Probeer zelf het meisje te veroveren. Dring Gudmundsson terzijde. Beloof zelfs haar te zullen trouwen. Doe alles, als je slechts dien dikken hansworst een slag toebrengt, en dat wel zoo gauw mogelijk.”

Zijn nieuwopgekomen haat jegens de vrouwen was niet van den minsten invloed op dit schitterend plan — eerder hielp hij hem. Maar hoe prettig een plan ook is, het wordt door een verstan-

dig mensch nog wel eens overwogen en hij schoof het dus van zich af, na een oogenblik van nadenken, zooals men een papier van waarde in zijn bureau wegsluit, om het later nog eens ter hand te nemen. Als de visch beet heeft, moet alles wijken, al ware het de koning.

Magnuss was ten prooi gevallen aan een visch die het aas had afgegeten en vernieuwde dit juist, toen Ericsson's lijn plotseling een ruk gaf en neergetrokken werd door een reusachtigen visch, die zich op den zeebodem voortbewoog. De boot helde door den schok aan stuurboordzijde over, de lijn werd gevierd en trilde strak gespannen, door den strijd welke zich in de diepte afspeelde. „Ik heb beet,” riep Ericsson. „Sh! hij is weg.” De lijn had een oogenblik slap gehangen, maar ook slechts voor een oogenblik, want toen hij inpalmde, voelde men het gewicht ervan, onbeweeglijk en strak, alsof een lijk in de lijn verward was geraakt. Het was een norsch uitzierende heilbot.

Voet voor voet en vadem na vadem haalden zij de lijn binnen boord, totdat het lichaam als het zeil van een boot, in het groene water zichtbaar was. Súrsson, den harpoen in de hand, deelde zijn bevelen uit; hij wist hetgeen er zou gaan gebeuren, want nauwelijks was de neus van de heilbot boven water gekomen, of er kwam leven in den grooten visch, die zich als een springveer samentrok en wegschoot, terwijl hij de boot door een slag onder water trof, welke het houtwerk bijna vernielde. Toen bevocht hij zijn vijanden en deed een wolk van schuim en druppels opsprengen. De IJslandsche heilbot is soms een ware vechtersbaas. Zij bestreden hem terwijl het water hen om de ooren spatte, en zelfs op de Fulmar zou men het slaan op de golven hebben kunnen hooren. Met behulp van speer, lijnen en handen werd de visch binnen boord gehaald; hij woog driehonderd Engelsche ponden en werd in de bun geworpen, waar hij nog een half uur doorging met spartelen; in dien tijd kwamen er nog twee zware visschen bij.

„Ik heb sedert jaren niet zoo'n geluk gehad,” sprak Súrsson terwijl zij weer aas aan de lijnen sloegen.

Dit bluffen deed de kans verkeeren. Gedurende twee uren vischten zij zonder een enkele maal beet te krijgen; toen haalde Magnuss een schelvisch op. Súrsson beschouwde den visch met aandacht, wierp hem in de bun bij de heilbot en ging, zonder een woord te spreken, door met visschen. Schelvischen waren er tot dusverre weinig of niet geweest en het feit dat er een werd gevangen, gaf hem stof tot nadenken; in het volgende half uur, toen er nog twee schelvischen bij kwamen, bleef hij steeds zwijgen. Toen, plotseling en zonder eenige reden op te geven aan zijn metgezellen, stelde hij hun voor een andere plaats op te zoeken. Het anker werd gelicht en zij brachten de boot verder in zee in noordwestelijke richting.

Indien de bodem der Breidifjord van water kon worden bevrijd, zou men een vulcanischen grond vinden. De Fulmar, Flatey en de eilanden daarom heen, elke rots dien men ziet, zijn slechts toppen van onderzeesche bergen. Onder het varen bestuurd door Súrsson's vaste hand, konden zij het zeewier aan de rotsen zien zitten, anderhalf vadem slechts onder de kiel, maar na een twintigtal schroefdraaiingen zouden zij, indien zij het lood hadden laten vallen, nog geen grond hebben gevoeld op vijftien vadem diepte.

Zij gingen in de richting der Fransche visschersvloot, wier zeilen nu waren gereefd.

Een mijl verderop waren haar kleine vaartuigen zichtbaar, als zwarte vlekjes op de glinstering van het water. Bij dit gezicht begon Magnuss, ofschoon hij geen woord sprak, onrustig van plaats te veranderen en Ericsson, alhoewel een nieuweling in het vak, voelde zich opgewonden alsof hij te veel alcohol had gebruikt.

„De schelvisch komt de kust langs,” sprak Súrsson, de stilte verbrekend. „Ik weet het zeker. De Franschen vullen hun booten zoo gauw als zij maar kunnen. Let maar op de meeuwen!”

Verscheidene meeuwen vlogen om de visschersvloot en steeds kwamen er meer bij. Zij spoedden zich zeewaarts om zich bij de andere te voegen, aangelokt door afval. Indien men onder water had kunnen zien, zou men haaien hebben bespeurd, die haastig naar de plaats zwommen. Het nieuws was evengoed door de diepten der zeeën als door de lucht gegaan: „De Fransche vloot heeft geluk gehad: graten, koppen, ingewanden en staarten! Haast je!” Er was in den laatsten tijd geen schelvisch geweest, tenminste niet noemenswaard. Indien door een onbekende reden de scholen van richting zouden veranderen, verder naar zee blijven, zou dit een zeer moeilijken tijd voor den komenden winter betekenen.

Gedurende zes seizoenen hadden de scholen denzelfden weg genomen en hiervan had de Breidifjord geprofitteerd.

Gudmundsson had voorspeld, dat dit een voordeelig seizoen zou worden, doch de bewoners van Skarsstöd wisten door jarenlange ondervinding, dat er geen visch bestaat waarop men minder kan rekenen dan de kabeljauw.

Hier nu was tenminste het bewijs geleverd van Gudmundsson's kennis van zaken. Zij waren slechts op een mijl afstand van de stoppen. Toen lieten zij het anker in vijftien vadem diep water vallen en de lijnen met de van aas voorzien haken werden overboord geslingerd.

Ericsson zag, terwijl hij zijn lijn in het water wierp, een gezicht om nooit te vergeten.

Hij zag een school kabeljauw. Zij kwam in rechte lijn van de richting der Fransche visschersvloot, duizenden achter zich latend aan de haken der Franschen; toch, al waren zij alle visschersvloten der wereld voorbijgegaan, zou haar aantal nog niet zichtbaar zijn verminderd. Zij kwamen bij millioenen aanzetten, als een groen-grijze onderzeesche wind, welke tegen de strooming blies; een bank van vijftig mijlen lang bij vijf mijlen breed en tien vademen diep; een school van honderden millioenen, zich voortbewegend als één enkele visch welke voortdreef, naar voedsel zoekend, met hongerige bekken en blauwe, starende oogen.

Zij zouden zelfs een blanken haak hebben opgeslokt. Zij kwamen aan boord, spartelend en springend aan de lijnen. De visschers waren na de eerste vijf minuten reeds buiten adem, en konden geen gesprek voeren; het was een reusachtige taak. De zee had haar hand welke vol schatten was, wijdgeopend en riep hun toe te grijpen, nu zij het konden. En zij grepen en grepen: visschen die twaalf, dertien, vijftien pond wogen, in lengte variërend van een-tot een meter twintig, totdat het werk, dat eerst opwindend was geweest, een saai, eentonige arbeid werd, waarna groote vermoeidheid intrad. Het ophalen van de visch uit het water, het afnemen van den haak, het opstaan om de visch in de bun te werpen, weer het aas er aan te bevestigen, weer het gooien, dit alles maakte deel uit van een ontzettenden arbeid, en de mannen geleken onderdeelen te zijn eener machine, welke even automatisch bewoog als de groote school welke beneden hem zwom.

Meeuwen begonnen krijschend over hen heen te vliegen en hun kreten maakten deel uit van den droom; de aanwakkerende bries bracht het geschreeuw der zeevogels mede, die zich te goed deden op de visschersvloot, waar men bezig was met het schoonmaken van de visch en boot na boot haar schatten op het dek der smakken uitstortte.

Het was een groot bloedbad en als iemand een ander in den weg stond, vloekte hij tegen hem zonder zich hiervan bewust te zijn, en de ander versilde evenmin zijn adem met te antwoorden.

Toen er niets meer te dooden viel, lieten zij zich op het dek neervallen; de een hier, de ander daar, nat van zweet en zeewater, en hun handen stijf van bloed.

De bun was vol. De boot lag veel dieper dan in den beginne, door het gewicht van de vangst, en de gedachte dat zij zoo'n geluk hadden gehad, bracht hen sneller weer op de been, dan brandewijn dit had kunnen doen.

„Nu,” sprak Ericsson, „dat is een goed begin geweest.”

„Wij kregen den staart van de school nog juist bijtijds te pakken”, zeide Súrsson. „Kijk maar eens!”

Hij wees naar het water. Er was geen visch te zien. Het was niet zooals Súrsson vermoedde. De school had een andere richting ingeslagen. De een of andere hindernis, of een strooming van bedorven water, iets geheimzinnigs achter de spits van Sandur, waren de oorzaken geweest, dat de admiraal van deze onderzeesche Armada het roer had gewend, en, zoo men gekeken had, zou men hebben gezien dat de geheele school zich als één visch naar stuurboord wendde, terwijl hun buiken schitterden in het water.

Magnuss kroop naar voren en bekeek de vangst.

„En geen boot uit Skarstöd is uitgevaren,” merkte hij op.

„Nee,” antwoordde Súrsson. „Gudmundsson had zijn mannen vanmorgen aan wal noodig; zij vertelden mij, dat zij eerst vanavond uit zouden varen.”

„Het is haast avond, nu,” sprak Ericsson. „Wel, dit is nu de derde les, welke ik dien dikken dief in twee dagen heb gegeven en het zal niet de laatste zijn.”

Zij wieschen zich pratend en lachend. Zij voelden zich bijzonder opgewekt en hunne neerslachtigheid was verdwenen zooals de zeewind de mist wegblaast. Toen werd het anker gelicht en de machine in beweging gebracht. (Wordt vervolgd).

BIJENSTEEK.

Wie gewend is met bijen om te gaan deert een bijensteek weinig, hij is er immuun voor geworden; zelfs wordt beweerd dat die immunité erfelijk is. Wie echter slechts de buurman van een bijenhouder is, denkt niet zoo licht over een bijensteek, vooral wanneer die terechtkomt op een gevoelige plek of waar een opzwellende levensgevaarlijk zijn kan. Alle middelen tegen bijensteek moeten, om wezenlijk een gunstig gevolg te kunnen hebben, zoo spoedig mogelijk worden toegepast, want binnen enkele minuten is door den bloedsomloop het bijengif reeds zoover medegenomen dat pogingen tot neutraliseeren zonder gevolg blijven. Het eenvoudigste en beste geneesmiddel is sterke ammonia liquida, de z.g. vliegop, welke men klaar voor het gebruik in een klein fleschje met zich voert, b.v. in het vestzakje draagt.

De wijze waarop na een bijensteek de angel wordt verwijderd, is ook van belang om de nadeelige gevolgen van bijen- of wespensteek te beperken. Zooals men weet blijft de bijenangel gewoonlijk in de wond achter en instinctief begint men met die tusschen duim en vinger te verwijderen. Dat is de juiste manier om het kwaad te verergeren! De angel is n.l. het naaldendragende buisje, waardoor het uitgestootene gif van de gifblaasjes der bij afvloeit. Wie dit buisje platdrukt perst het daarin aanwezige gif in de steekwond en maakt het ongevalletje dus erger inplaats van beter. De punt van een pennemesje of een naald moet onder

den angel gebracht worden om die uit het wondje te lichten. Gebeurt dit onverwijld dan is de wond nauwelijks met het gif in aanraking geweest, de bijensteek verloopt zonder merkbare gevolgen. Ontbreken mes of naald dan kan de strak over het wondje geschoven duimnagel denzelfden dienst doen. Wie nu zijn ammonia-fleschje bij de hand heeft, ontkurkt het vlug en drukt de hals omgestolpt op de gestoken plek, zoodat de vloeistof zijn neutraliseerende werking eenige minuten verrichten kan. Zelden heeft dan opzwellende plaats en de brandende pijn zal achterwege blijven. Eenvoudige huismiddeltjes, hoewel minder werkzaam, zijn het wrijven der wond met het vochtige snijvlak van een doorsneden ui, met vochtige waschsoda of borax, zelfs kan het ouderwetsche blauwselzakje, dat ammonia bevat, dienst doen. Is de zwelling en de pijn eenmaal daar, dan geeft een heet watercompres de meeste verlichting. Wespensteek in de mond- of keelholte, welke bij het eten van vruchten voorkomen kan, is door het opzwellen der keel uiterst gevaarlijk en kan verstikking ten gevolge hebben. Het best is in zulk een geval onmiddellijk medische hulp in te roepen. Een paar sneden kunnen dan den noodigen luchttoevoer verzekeren. Waar doktershulp ontbreekt doet men het beste door onmiddellijk met flink heet water te gorgelen en dit een poos vol te houden tot de zwelling afneemt. De hitte verspreidt het gif en vermindert zodoende het plaatselijke gevolg. Natuurlijk is bij complicaties of bij, gelukkig zeldzaam voorkomende, ernstige bloedvergiftiging door bijensteek veroorzaakt, doktershulp gebiedend noodzakelijk.

G.

MISTLETOE EN BIJGELOOF.

Is het om de vogellijm als uitheemsche plant, — welke immers ten onzent enkel in het Limburgsche groeit, — komt het door de eveneens uitheemsche, modieuze verschijning ten onzent dezer werlt, glanzige besjes tusschen de leerachtige, immergroene blaadjes enkel in de gewijde Kerstdagen, dat wij dit eenvoudige siertakje steeds als een heel bijzonder bezit begeerd hebben?

Er is iets, wat voor ons aan die mistletoe een eigenaardige bekoring verleent en we gelooven haast daarbij deel te hebben in een traditie met zuiver mystieke achtergrond.

Verbeelding toch herbouwt altijd weer ons weten omtrent het verleden, de uiterlijke verschijning der natuurlijke dingen roept zoo vaak weer in ons wakker de meer innerlijke visie, welke de dingen plaatste op eigen plan, omstraald door onze bewust doorleefde vreugde aan kleur en vorm of ook wel lichtend in den naglans van voorbije dagen, toen ander denken, ander gebeuren de natuurvoorwerpen met luister van vereering omgaf en waarvan de lore ons bereikte.

Zoo bleef ons het mooie ritueel bij, waarmede de mistletoe in den Druidendienst der oude Kelten werd ingezameld bij gelegenheid hunner zomer- en winterfeesten. Plinius vertelde daarvan, waar hij melding maakte van de vereering der heilige eiken door de Keltische volkeren: „Al wat aan en op deze boomen groeit is gave der Goden. De mistletoe komt zelden op de eikentakken voor, doch waar deze wordt aangetroffen vindt het inzamelen dezer plant met plechtig vertoon plaats. Dit gebeurt dan bijzonderlijk op den zesden dag eener nieuwe maan, wanneer deze in vollen, krachtigen wasdom wordt verondersteld. Na gebruikelijke toebereidselen voor een offerfeest wordt onder den heiligen, met mistletoe gekroonden boom een feestelijke bijeenkomst gehouden, waarbij de gewijde plant als heilbrenger wordt gehuldigd. Twee witte stieren, welks horens nog nimmer band of juk gedragen hebben, worden ter offerplaats geleid. Een priester in witten mantel gehuld beklimt den boom en snijdt met gouden sikkels de maretakken af, welke in een wit laken worden opgevangen, waarna de offerdieren worden geslacht en zegen wordt afgebeden over wien de goden het goede beschikken willen. Dranken met mistletoe bereid zullen dan naar zij gelooven de vruchtbaarheid hunner kudde verhoogen, heel de plant zal hun een wapen tegen onheil en geneesmiddel tegen vergif en venijn wezen.”

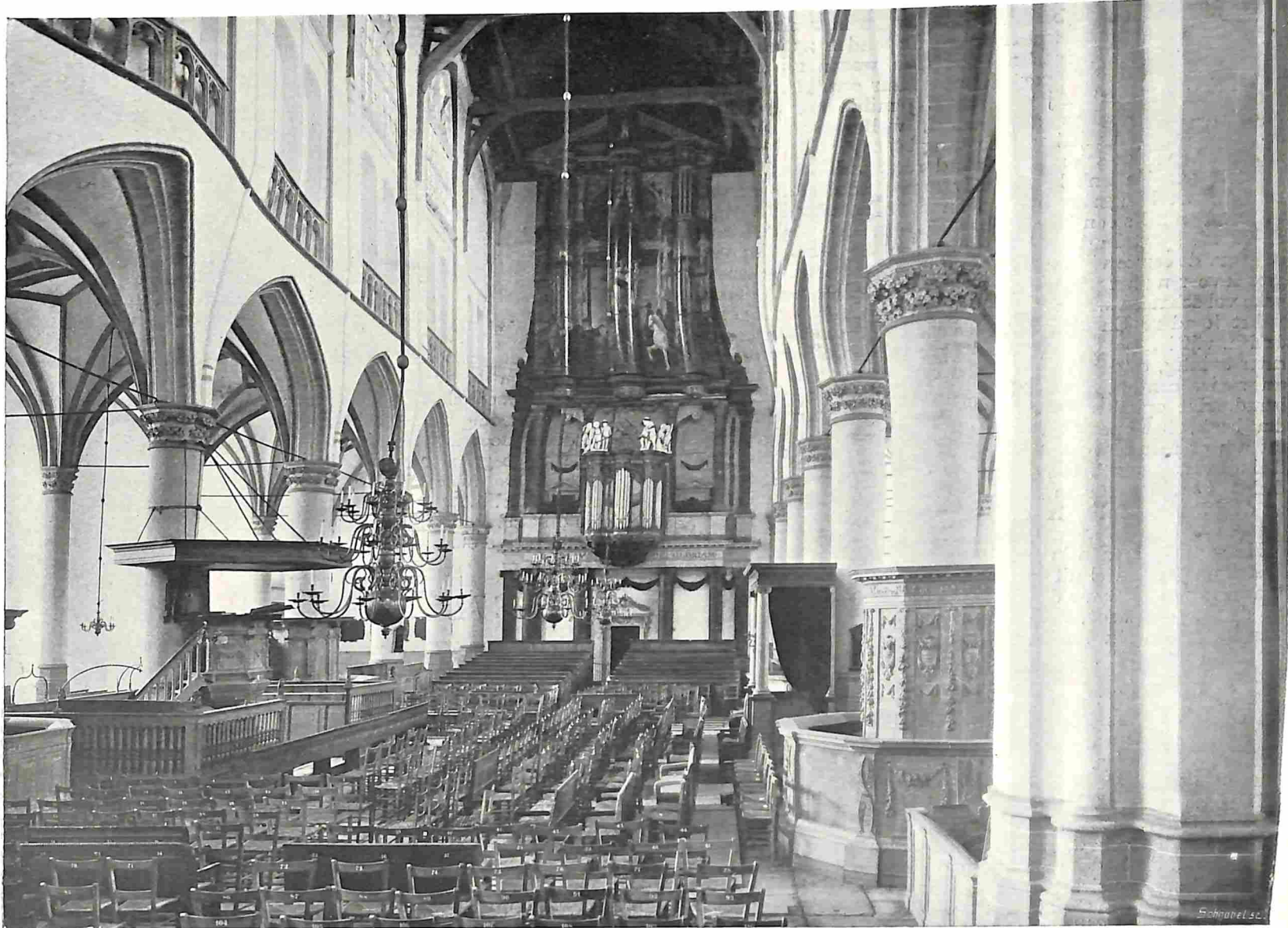
Het zeldzame, het bijzondere heeft deze plant door alle eeuwen heen omweven met vereering. Nog gelooft men in Holstein aan haar bijzondere geneeskracht van wonden, in het Fransche Lacaune aan haar werking als tegengif.

In 't laat Keltisch noemt men haar antuilioc, wat universeel geneesmiddel beduidt en als zoodanig worden de vogellijmtwijgen, welke bij Maartsche volle maan in een deel van Schotland gesneden werden, als afweermiddel tegen vele kwalen aan den lijve gedragen.

In Zweden ziet men in den midzomernacht het landvolk nog ijverig deze plant zoeken en wel veronderstelt men geheime wonderwerking van de takjes, die men later van den zolder in woonvertrekken ziet afhangen of aangebracht in paarden- of koeienstal, waar zij de macht der booze aardgeesten heeten te bezweren. Men vindt in Zweden twijgen verwerkt als vingerring of als messehecht, gedragen als talisman tegen vallende ziekte en velerlei ongemak; ook de schatzoekers bezigden maretakken als wichelroede.

Al die eeuwen sedert Plinius' dagen hebben uit den volksgeest van vele landen de mistletoe als heilplant niet kunnen verdringen, noch haar kunnen berooven van het mystieke verband dat naturalistische eeredienst haar eenmaal toekende tusschen menschenlot en wereldbestuur.

G.

HET INWENDIGE VAN DE GROOTE- OF ST. LAURENSKERK TE ALKMAAR.

DE GROOTE KERK TE ALKMAAR.

DE kerk, waarvan wij u hier iets gaan vertellen, is ongetwijfeld de meest indrukwekkende van de landstreek, die vooral vroeger met den naam van „Hollands Noorderkwartier” werd aangeduid; begrijpelijk omdat zij de eenige „basiliek” is van Holland ten noorden van het Noordzeekanaal, d.w.z. een kerk wier van vensters voorziene middenbeuk boven de zijbeuken oprijst, wat aan het uitwendige, maar vooral ook aan het inwendige, die statige rijzigheid geeft, welke zoozeer bij het karakter der Gothiek past.

Grijs is dit kerkgebouw, grijs in letterlijken zin; want de muren zijn hoofdzakelijk van groefsteen opgetrokken. En men mag het zeker ook wel grijs in figuurlijken zin noemen, al is een ouderdom van ongeveer vier eeuwen voor een dergelijke kerk ook weer niet zoo geweldig hoog te noemen.

In de geschiedenis van haar ontstaan, en in die van haar voorgangers is veel duisters, al weten de oude schrijvers daarover nog al wat mede te deelen, dat echter klaarblijkelijk naar het rijk der fabelen moet worden verwezen; dat zelfde geldt ook voor het opschrift van een bord, hangende tegen den westelijken muur in de kerk, welk „memoriael” van 1605 aanvangt met mede te deelen, dat „Omtrent geleeden duisent jaer, werd hier gestelt kerk en outaer, den heidenschen affgouden.”

Terecht betwijfelt S. Eikelenberg (in zijn „Alkmaar en zijne geschiedenissen”) de geloofwaardigheid van deze mededeeling. Immers, zoo schrijft hij, „de heidensche Ingezetenen dezer Gewesten agten het niet betamelijk voor de grootheid der Hemelingen hen in muren te beperken. Bosschen, Wouden en Hoogtens wijden zij hen, en daar regten zij de Autaaren op”.

Minder onwaarschijnlijk is de volgende mededeeling van het memoriael, dat in 860, „Doe 't licht van Christiofferhand, glinsterde door heel Kermerlandt, sticht men een kerk ter eeren van St. Laurens.”

En mogelijk is, dat deze kerk in 901 door de West-Friezen is verbrand, zooals wij verder lezen.

Intusschen kan slechts met zekerheid gezegd worden, dat er in 1063 ter plaatse van de tegenwoordige kerk een kapel stond, die toen echter nog niet aan den H. Laurentius was toegewijd. Het eerst is van een St. Laurenskerk te Alkmaar sprake in een stuk van 't jaar 1116, die, als wij de oude kroniekschrijvers mogen gelooven, in 1133 door de West-Friezen in de asch werd gelegd, doch spoedig naar 't schijnt herbouwd was, en die in 1166 of 1168, toen de brandlustige heeren weder Alkmaar ver-

woestten, door hen schijnt gespaard te zijn. Vermoedelijk zijn al deze kerken van hout geweest.

In 1382, „alzo onze Stadt van jaer tot jaer meer toenam van ghebouwen ende Burgerye, zoo wierd S. Laurens Kerk te klein om den Gods dienst bekwamelyck te beoefenen”. 1) Zij werd dus vergroot, zult ge denken. Neen, en dat is nu juist het vreemde: moeten we de oude mededeelingen op dit punt gelooven, dan werd naast St. Laurens een tweede kerk gebouwd, aan St. Matthijs gewijd, en 't is lang niet zeker, of we dit als een eenvoudige vergrooting der St. Laurens-kerk hebben te beschouwen. En het is niet bekend, of misschien later de kerken aaneen zijn gebouwd.

Uit verschillende gegevens maken wij op, dat in de eerste helft der 15e eeuw de toestand aldus was: aan de westzijde stond de St. Laurens, een kerk met drie beuken van gelijke hoogte, waarvoor een hooge toren, die echter nog niet geheel voltooid was; oostelijk van haar, in haar verlengde, en al of niet met haar verbonden, verrees de St. Matthijs, die misschien de gedaante had — of kreeg, want zij zal toen nog wel niet gereed zijn geweest — van 't oostelijk deel der tegenwoordige kerk, de kruisbeuk met het koor.

In 1468 stortte de toren van St. Laurens, een baken voor de zeevaarders, „de welcke tot groote kosten van de Burgerye ghetimmerd ende noch niet geheel opgemaect en was” in, vermoedelijk nadat daarin drie zware luiklokken waren gehangen. Twee oude bagijntjes in het Bagijnhof ten westen van den toren, lieten er het leven bij. En over wat er toen gebeurde, wil men ons weer vreemde dingen wijsmaken. In 1470 zouden de beide door den torenval beschadigde kerken „tot op d'aerd” zijn neergelegd, en zou op hare fundamenten de nieuwe kerk zijn gebouwd, die reeds in 1475 gereed was; had men voor 't bouwen van een dergelijke kerk elders eeuwen noodig, in Alkmaar deed men het in vijf jaar! Nu weten we, dat inderdaad de kerk met het torentje eerst in 1520 kant en klaar was, echter reeds in 1508 in gebruik werd genomen, maar zelfs een halve eeuw is voor 't bouwen van een dusdanige kerk toentertijd, wel wat kort. En we meenen dan ook gerust te mogen aannemen, dat van den bouw van een geheel nieuwe kerk geen sprake was, maar dat voornamelijk de St. Laurens, die 't meest van den torenval zal te lijden hebben gehad, hersteld en verbouwd in een zelfden stijl als die van de St. Matthijs, met welke zij werd samengetrokken. De dood van de Bagijntjes, ten westen van den toren, maakt het bovendien ter zeerste onwaarschijnlijk, dat de toren ook ver naar 't oosten, waar de St. Matthijs stond, groote verwoestingen heeft aangericht.

Bij de verbouwing werd het schip der kerk „basiliek” en kregen de slanke zuilen, die ongetwijfeld eerst slechts houten gewelven te dragen hebben gehad, de vracht der basilikale muren en de steenen gewelven der zijbeuken te dragen, welke laatste versmald werden, zoodat daarnaast plaats voor kapellen kwam. Heeft men waarschijnlijk ook de middenbeuk van steenen gewelven willen voorzien, daarvan is niets gekomen, zoodat ook de luchtbogen aan de buitenzijde konden achterwege blijven. Iets dergelijks is bij meer dan een kerk geschied, maar hier te Alkmaar heeft men naar 't schijnt wel wat vergeten, dat ook bij deze oplossing een solide bouw toch altijd wenschelijk is. Daaraan ontbreekt wel wat : bij hevigen wind staan de muren van het schip vervaarlijk te wiegelen, en nu weldra met de restauratie van de kerk wordt begonnen, beraamt men plannen om dit euvel weg te nemen. Het torentje op het kruis der kerk, dat veel meer te dragen heeft, dan waarvoor het berekend was (n.l. 32 speelklokken, waarvan 31 gegoten door Melchior de Haze, die er in 1689 in werden opgehangen, benevens een koperen speeltrommel) is mede oorzaak van verzakkingen, en ook met 't oog hierop is de restauratie ten zeerste noodig.

Uitwendig imponeert de St. Laurenskerk wel door haar afmetingen, maar een bezwaar is, dat zij zoo slecht valt te overzien en dan ook moeilijk in haar geheel kan gefotografeerd worden. Aan een plein gelegen, zou zij ongetwijfeld meer indruk maken, al zou ook dan blijken, dat zij in schoonheid moet achterstaan bij de Haarlemsche St. Bavo, aan welke zij, in meer dan een opzicht, doet denken. Karig zijn haar versierselen. Afwisseling brengen een zestal traptorens, benevens eenige uitbouwen en kapellen ; merkwaardig is vooral de kapel aan de oostzijde van den koortrans. Een uitbouw tegen den westmuur der kerk zou den argeloozen beschouwer in de meening kunnen brengen, dat dit een overblijfsel van den gevallen toren is ; in werkelijkheid hebben we hier echter met een 17de eeuwsch toevoegsel ten behoeve van het groote kerkorgel te doen. Een aardig hoekje vormt de overwelfde galerij met toegang tot de kerk en daarnaast, de voormalige sacristie (thans consistoriekamer), aan de zuidzijde van het koor. Boven de zeer groote vensters van de kruisbeuken prijken in nissen de beelden van St. Laurens en St. Matthias. Overigens verdient vooral het rijke traceerwerk der vensters vermelding. Het zeer eenvoudige portaal aan de noordzijde van het schip is wellicht een overblijfsel van St. Laurens-vóór-den-torenaval.

Het torentje, dat wel een jong zusje van den toren der St. Bavo te Haarlem lijkt, is op zichzelf gansch niet onsierlijk, maar zijn klokken misstaan er in, geven het iets ondoorzichtig zwaars, dat het tot een tusschending maakt, geen dakruiter en geen heusche toren. Daar zij er bovendien, acoustisch beschouwd, al heel ongelukkig hangen, is het te hopen, dat zij naar een anderen toren worden overgebracht.

De merkwaardigste historische bezienswaardigheid, die het inwendige bevat, is zeker wel de op een soort van eikenhouten en gedeeltelijk beschilderde tombe liggende zerk, waaronder rust :

Het Graaflijk ingewand, door 't Velserswaard geveld.

Deze zerk is bij den torenval in negen stukken gebroken ; een stukje schijnt zoek geraakt te zijn en is later nieuw bijgemaakt. In het midden ziet men het wapenschild van Holland, met een randschrift in gothische letters :

Hier . ond . ist . ingewāt . ve . floriis . vā . hollāt . v̄slage . wort . vā . h . gerrit . vā . velsē .

Om het wapenschild schijnt later „an; 1496 de XXVIII Juny” bijgevoegd te zijn.

Floris V is aanvankelijk in de St. Laurenskerk begraven — men zal zich de trouwe windhonden herinneren, die het lijk van hun meester volgden en met moeite van het graf verwijderd zijn — maar na een jaar werd zijn stoffelijk overschot naar Rijnsburg gebracht ; slechts de ingewanden, die voor de balseming uit het lijk waren genomen, bleven te Alkmaar.

Maar er is meer in deze kerk te zien, dan deze zerk in het koor, en wij willen Schaghen niet navolgen, die — in zijn Lofdicht op Alkmaar — bij een bespreking van de Groote Kerk weinig meer dan dezen steen vermeldt, en er op laat volgen :

„Vaartwel, versierde-Kerck : 'k en wil mij niet vergapen,
Aan 't uiterlijk cieraat, aan 't Misheyl van de Papen”.

Intusschen is de kerk vrij sober gehouden ; aan 't gebouw zelf valt vooral hier en daar fraai gebeeldhouwd bladwerk aan de zuilen op. De beschildering van de torenewelven is thans vrij smakeloos. De vensters bezitten geen gekleurd glas meer, en kil en koud is het licht dat naar binnen valt.

Van 't „uiterlijk cieraat der Papen” is, behalve de 31 geel beschilderde koorbanken, weinig meer over dan het buitengewoon fraaie kleine orgel in den noorderzijbeuk van het koor, van 1511 dagteekenend en ondanks minder gelukkige veranderingen (als het verlengstuk aan de galerij en haar borstwering) een der schoonste sieraden van de kerk. (Afb. op blz. 198).

Het verdere „cieraat” dagteekent grootendeels uit den Protestantischen tijd, en daaronder is toch ook waarlijk wel een en ander, dat gezien mag worden. Een aantal eikenhouten banken, vooral die bij den predikstoel, en die welke daar tegenover om twee zuilen zijn aangebracht, de v.m. regeeringsbanken, vertoonen zeer fraai

snijwerk ; de deuren der eerstgenoemde, van 1605, zijn versierd met de reliefs van geloof, hoop en liefde en het wapen van Alkmaar, terwijl de laatstgenoemde, uit 1654 en 1655 dagteekenende, prijken met prachtig gesneden festoenen, uit vruchten en schelpen samengesteld. (Zie de afb. op blz. 199).

Minder rijk, maar toch ook fraai besneden, is de preekstoel, die het jaartal 1665 draagt. Het doophek prijkt met leeuwen, die het Alkmaarsche wapen houden en met pelikanen, die hunne jongen voederen.

Een zeer belangrijk element van 't schip der voor den Protestantischen eeredienst ingerichte voormalige R. K. kerken, is steeds het orgel aan de westzijde. Wel merkwaardig is het front van het groote orgel in de St. Laurenskerk, en door niemand minder dan Jacob van Campen ontworpen, maar dit samenstel van Ionische en Korinthische zuilen en pilasters maakt toch geen prettigen indruk, terwijl het rugpositief er voor, op zich zelf lang niet leelijk en bekroond door twaalf fraai gebeeldhouwde kinderfiguurtjes in wier midden men zeven pijlen aanschouwt waarom zich een slang kronkelt, in 't geheel niet bij de rest past. De orgelluiken zijn beschilderd door Cesar van Everdinghe met een voorstelling van Davids intocht na zijn overwinning op Goliath ; de overwinnaar rijdt op een wit paard, en een krijgsknecht draagt hem het afgehouden hoofd van den verslagene op een zwaard na.

Van de ongeveer 1700 grafzerken, waarop deze kerk zich beroemen kan, zijn verscheidene in goeden toestand bewaard gebleven ; als de merkwaardigste noemen wij de met gegraveerd koper ingelegde zerk van Pieter Claesz Palinck en zijn huisvrouw Jozina van Foreest, van 1546, waarop we de overledenen in hun lijkwade op een mat zien uitgestrekt. Typisch is het opschrift van een zerk, dat den dood vermeldt van een zekeren Jan Jansz Keijzer (1649) : „toen ick was oud 40 jaer gezond, toen woug ick 312 pont”.

Een opsomming van verdere bezienswaardigheden — wij noemen nog slechts een fraai gesneden sloopje dat in het koor hangt, zullen wij achterwege laten. — Vermelden wij nog slechts de op blz. 199 afgebeelde kapelafsluiting, waarin zich een eikenhouten deur met fraai gesmeed ijzeren hekje bevindt.

De voormalige sacristie maakt, met zijn tongewelf, welks beschilderingen zeer vaag zijn geworden (men onderscheidt hier en daar nog wapens) en zijn schouw, een eigenaardig-middeleeuwschen indruk ; de eikenhouten banken en muurbetimmeringen met kasten hier zijn 17e eeuwsch, terwijl de doopkapel, tot rommelbergplaats verlaagd, nog slechts weinig van zijn oude pracht en polychromie vertoont.

Alkmaar's St. Laurens moge bij Haarlem's St. Bavo ten achterstaan, zij verdient wel een bezichtiging, zooals wij hopen te hebben aangeatoond.

A. L.

1) Kronyk van Alkmaar, door C. van der Woude, blz. 37.

DE GROOTE KERK TE ALKMAAR.
GEZICHT OP DE ZUIDZIJDE VAN HET KOOR MET OVERWELFDE GALERIJ EN VOORMALIGE SACRISTIE.

INDISCHE HANEGEVECHTEN.

OOST is Oost, en West is West, en nooit zullen die twee overeenkomen.

Aan die bekende uitspraak wordt men herinnerd, wanneer men de volksspelen van het Oosten vergelijkt met die van het Westen. Het onderscheid in het volkskarakter spiegelt zich niet het minst af in de nationale spelen, en dikwijls vindt men dat onderscheid scherp uitgedrukt. Het is waar dat de inboorling van den O.I. Archipel sommige van zijne volksvermaken met den Westerling gemeen heeft, maar dan is het toch niet het zelfde, dan verschillen toch de opvatting en de regels van het spel.

De Javaan heeft b.v. weinig behagen in de forsche lichaams-oefeningen, de krachttoeren van den Europeaan. Boksen en worstelen is hem onbekend, akrobaten en kampvechters gelijk de Japansche komen in het Indische volksleven niet voor. Gymnastiek behoort niet tot zijne fysieke oefeningen; wanneer de Javaan langs den stam van een 60 voet hoogen kokospalm opklautert, dan doet hij dat alleen omdat hij anders geen kans ziet de vruchten machtig te worden. Zwemmen als sport is hem vreemd; de snelstroomende, vaak ondiepe of door krokodillen onveilig gemaakte rivieren in Indië leenen zich ook niet tot afstandszwemmen. Bergklimmen doet hij ook niet voor zijn plezier; veelal in het gevolg van Europeanen, of als herenjager of zwavelhaler om den kost te winnen. Evenzoo beoefent hij (met uitzondering van vorsten en hoofden) jacht en visscherij slechts om den broode. Zijne tournooien, welke bijkans tot het verleden behooren, waren in vergelijking met de ridderlijke steekspelen in Europa eene slappe vertooning. Aan dansen, gelijk b.v. de Surinaamsche neger danst, doet hij niet, ofschoon Alfoeren en Madoereezen somtijds de zwakke navolging van een krijgdsans vertoonen. In de harddraverij begon hij eerst smaak te vinden nadat de Europeesche race-clubs hem daar voor den weg gewezen hadden. Kegelen, hoepelen, haasje-over of soldaatje spelen behoorden niet tot de uitspanningen van de inlandsche jeugd. In t algemeen behoefde men volksvermaken in den trant van de Olympische spelen niet op dezen grond te zoeken.

Maar diereengevechten waren van ouds bij den inboorling geliefd, en vormden een sprekende trek in het Indische volksleven. Zooveel had hij althans gemeen met de Romeinen uit den keizerstijd, die hunne gladiatorenvechten ook gaarne met diereengevechten afwisselden. Het was eene gebeurtenis wanneer in de kratons der vorsten de koningstijger, door het vuur uit zijn hok gedreven, den kamp aanvaardde met den breedgeschoften buffel, of ook met den ter dood veroordeelden misdadiger, wien slechts een stompe kris tot wapen was gegeven. En in het dagelijksch leven vermaakte men zich gaarne met den strijd tusschen krekels, tusschen kwartels, en zelfs tusschen een bepaald soort van visschen (*beta pugnav*).

Doch geen „sport” was meer algemeen en meer geliefd dan het hanegevechten. Het bezit van een goeden vechthaan was den inlander even kostbaar als het bezit van den *perkoetoet*, het kleine sierlijke tortelduifje dat hem geluk bij zijne ondernemingen moest aanbrengen. „Alle volken van den Maleischen stam,” zoo schreef prof. Veth in zijn *Java*, „zijn verslaafd aan de hanegevechten en de daarmee verbonden weddenschappen. Op Java is dit wreede spel, ofschoon bij buitengewone gelegenheden somtijds toegestaan, in het algemeen verboden, en daarom worden er slechts op eenzame plaatsen, waar men zich voor de bliken der politie veilig acht, van tijd tot tijd vechthanen losgelaten; doch waar de gelegenheid zich voordoet toont de Javaan zich een even hartstochtelijk minnaar van de hanegevechten als de Maleier en Boeginees.

In Indië was deze soort van sport van een anderen aard en een meer gecompliceerd karakter dan in Nederland. Hier waren 't geen onopgevoede boerenhanen, lukraak uit de korfgenomen, maar zorgvuldig opgefokte vogels, die aan bepaalde kenmerken moesten voldoen, die op het gevecht afgericht waren en de kunstmatige sporen, welke hun aangebonden waren, in meer dan een strijdperk verdiend hadden. t Was niet zoozeer de houding en de veerpracht, welke de Javaan in zijn gevederden kampioen op prijs stelde; tamelijk onverschillig zou hem de lof van den Schoolmeester geweest zijn:

Een haan is vervolgens een van die dieren
Die de natuur met hun vederen verciëren,
Net als een geangliseerd paard.

't Waren de verschillende kenmerken, welke de vogel aan snavel, vleugels, pooten en sporen bezat, die zijne waarde bepaalden. Ook hing die af van de plaats van herkomst; er waren streken op Java, welke een reputatie hadden voor de hanen, die er gefokt werden, terwijl vogels afkomstig uit heilige plaatsen mede opgeld deden. 't Laatste deed Dr. Matthes de vraag stellen, wat dan wel een te Mekka geboren haan zou moeten kosten? Over de wetten en gebruiken van de hanenvechtbaan, de dressuur en de kenteken van een goeden vechthaan zou een speciaal vak, waartoe veel Het fokken van zulke dieren was een speciaal vak, waartoe veel aanleg, tijd en genoegzame middelen vereischt werden. Voor die hanenfokkers (*boboto's*) had iedere kleur hare vaste en algemeen aangenomen benaming: *boerick mas* voor gespikkeld goud, *boerick perak* voor gespikkeld zilver, *djalak* voor zwart met goud en geel, *serawa* voor wit, *serawa batoe* voor wit met zwarte vlekken, *broembocn* voor bruin met witte vlekken, enz. Er waren van ouds twee soorten van hanegevechten, *adoe tadj*: met de spoor, en *adoe poepoek*: zonder de spoor. De *poepoek*-haan was van de grootste soort, hoog op de pooten en sterk, maar niet zoo vlug als de gewapende haan. Zij kwamen meest uit West-Java, en werden als een gewilde handelswaar ver oostwaarts vervoerd. Van die soort werden er door den hanenfokker tien, vijftien of meer op zijn erf verzorgd, ieder in een afzonderlijke, van bamboe en rotting gevlochten kooi, waar de hanen gevoed werden met gekookte rijst en zemelen. Eenmaal 's weks werden ze zorgvuldig gebaad, daarna met de kooi in de zon gezet tot ze goed droog waren. Dan kwamen ze weer onder dak en werden met de vingers bewerkt ten einde hen door *pidjet* of masseren, en *oeroel* of strijken lenig en sterk te maken. Wanneer de fokker gebruik maakte van opium dan ontvingen ook zijne kweekelingen inblazingen van den bedwelmenden rook; t zou hun moed verhoogen en hun hanenbrein als 't ware opvoeren tot hooger steer.

Een vechthaan werd steeds de kroon of kam afgesneden, teneinde bij 't gevecht zoo min mogelijk vat te geven op den kop. Ook de sporen werden hem ontnomen om aan de pooten hunne vrije beweging te laten en de plaatsing van de mesjes, die hem aangebonden werden, niet te belemmeren. Het gevecht wordt voorafgegaan door eene tentoonstelling van de hanen der verschillende deelnemers, waarbij de kansen worden besproken en de weddenschappen aangegaan. Na nauwkeurige vergelijking van de uiterlijke teekenen ten einde hun het wapen, een mesje in den vorm van een kris en scherp aan beide kanten, aan den rechter of den linker poot te binden, al naar overeengekomen is. Met veel formaliteiten hurken twee der aanwezigen, ieder met z'n haan, tegenover elkaar in het strijdperk, en wachten op het sein. Dan laten ze los, en gaan terug in den kring der toeschouwers. De hanen behoeven in t geheel niet tot den strijd geprikkeld te worden door de tegenwoordigheid van een... kip, zooals dit met Lafontaine's hanen het geval was —

Deux coqs vivoient en paix: une Poule survint,
Et voilà la guerre allumée!

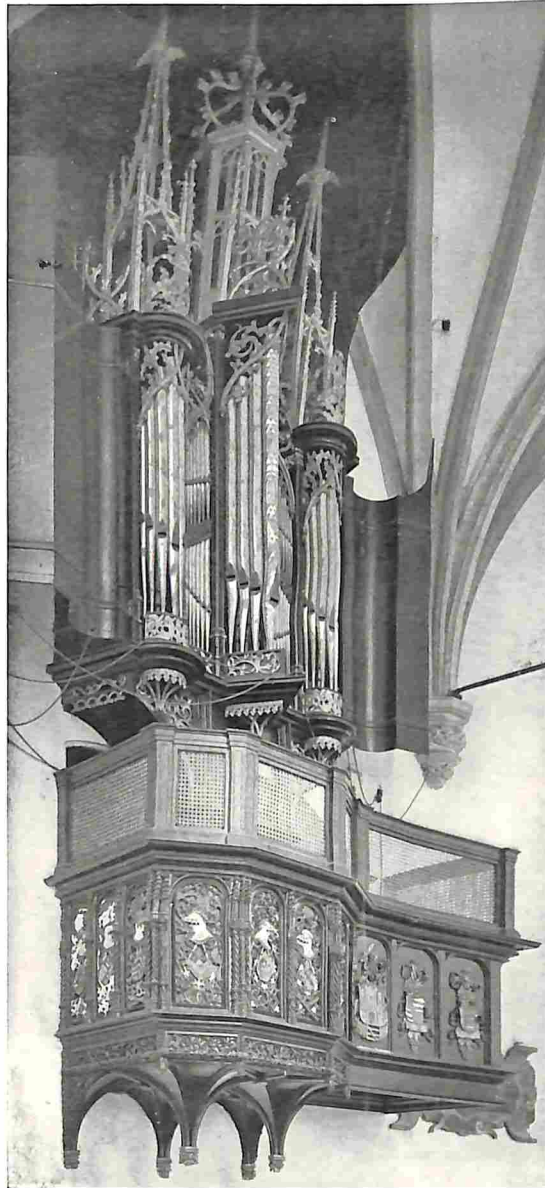

Foto C. Steenberghe.

DE GROOTE KERK TE ALKMAAR.
HET OUDE ORGEL.

Indische hanen zijn uit hun aard strijdlustig genoeg, en vliegen elkaar aanstonds in de veeren. De eerste slagen worden echter gewoonlijk ontweken of ontdoken; de een springt of vliegt over den ander heen, en opent daarbij nauwelijks de vleugels ten einde zoo min mogelijk vat te geven. Dan keert hij zich pijsnel om, met opgezetten kraag den aanval afwachend. Eerst na deze vooroefeningen, drie of viermaal herhaald, vangt de eigenlijke strijd aan. Met felle vleugelslagen, met snavelhouwen en stooten met De *tadj*, de kleine kris aan een der pooten, beslist het gevecht. Somtijds komt de overwonnenen er nog van op en overleeft zijne wonden, maar zoo'n haan heeft voor het strijdperk geen waarde meer. Slechts onkundigen, ergens op een verafgelegen plaats, De overwinnaar wordt dadelijk met koud water besproeid en zijne kwetsuren worden verbonden, waarvoor de geneesmiddelen meegebracht zijn.

Het is eene zeldzaamheid een gespoorden haan de vlucht te zien nemen; hij overwint, of hij sterft op de plek. Zoo 't echter gebeurt, dan maakt verontwaardiging zich van de toeschouwers meester, en de schimpwoorden worden den vluchteling niet bespaard. Ook zijn eigenaar, die de schâ heeft, heeft er den spot op toe.

Foto C. Steenbergh.

DE GROOTE KERK TE ALKMAAR.
AFSLUITING VAN EEN DER KAPELLEN.

Bij het *adoe poepoek* of den ongewapenden strijd is de opvoeding van den haan meer gericht op kracht dan op vlugheid. Een zwaar gebouwde, groote *poepoek*-haan zou den kleineren *tadji*-haan, wanneer die niet van zijn stalen wapen was voorzien, met een enkelen slag bewusteloos terneer kunnen vellen. Kwam de *boboto* dan niet tusschenbeide, de tweede slag zou doodelijk wezen. Maar zulke hanen vechten dan ook slechts met huns gelijken, en zoo'n strijd kan lang duren. Wanneer de partijen zoo afgemat zijn dat ze zich niet meer kunnen bewegen, dan worden ze door besproeiing met koud water bijgebracht, en het gevecht wordt hervat totdat het beslist is. Men heeft bij dezen wedstrijd niet zooveel paren strijders noodig als bij het *adoe tadji*, waar telkens nieuwe kampioenen moeten optreden omdat het pleit gewoonlijk spoedig beslecht is. Vooral wanneer, zooals in Oost-Java wel gebeurt, de stalen sporen vooraf in vergif gedoopt worden.

Onder de O. I. Comp. was de „tuyscherij van het hanegevegt” aanvankelijk verboden, omdat men wel wist hoezeer de inlander daarbij vaak al zijne bezittingen op het spel zette en, verliezer geworden, door roof en diefstal zijne schade trachtte in te halen. Op Bali kwam het voor, dat de inboorling vrouw en kinderen tot pandelingen maakte, om aan zijn hartstocht voor dit spel te kunnen voldoen. De schrijver R. v. Eck noemde het dan ook een der grootste plagen van het eiland. In de Padangsche Bovenlanden varieerden de inzetten van 20 cts. tot 500 gld.; de afloop gaf dikwijls aanleiding tot bloedige twisten. Te Batavia gold het vermaak meer als eene gelegenheid tot hazardspel; en de regering, die er steeds op bedacht was om voordeel te trekken uit de hartstochten der inlanders, die tonnen gouds verdiende aan het debiet van opium en aan de pacht der Chineesche dobbelspelen, besloot ook uit het hanegevecht munt te slaan. 's Lands kas zou aldus gestijfd worden door een misbruik te exploiteeren, 't welk men toch geen kans zag te onderdrukken. Niet eens de godsdienst was daartoe bij machte; de Islam verbood ten strengste alle hazardspel, doch weinigen onder zijne belijders stoorden zich aan de religieuse wet, veel minder nog aan de wereldlijke. Alleen achtte men het op sommige plaatsen geraden om, vóór den aanvang van een hanegevecht, de goden door offeranden en gebedsformulieren te verzoenen. Overigens werd het verbod der overheid gestadig ondoken door het hanegevecht op eene afgelegen plaats te organiseren, en schildwachten uit te zetten om bij onraad te waarschuwen.

Derhalve werd in 1706 de vergunning tot het houden van een „campery of hanenvetplaats”, aan Chineezzen verpacht. Vier plaatsen werden hiervoor aangewezen, en kenbaar gemaakt door een houten of geschilderden haan. De pachter mocht 4 stuivers heffen van iederen rijksdaalder, die verwed werd. Maar 't gebeurde vaak genoeg dat de inlander, die zich in zijn volksvermaken niet gaarne gecontroleerd zag en evenmin die belasting wilde opbrengen, de officiële vechtplaatsen vermeed. Hij bezocht als van ouds de clandestiene gelegenheden, en nam daardoor den Chineeschen pachter een klontje uit de pap.

Onder het Engelsche tusschenbestuur hield deze bron van inkomsten op te bestaan. De verpachtingen zoowel van de speelhuisen als van de hanevechterijen werden in 1812 over geheel Java afgeschaft. Bij 't herstel van het Nederlandsche gezag in

1816 werd dit besluit gehandhaafd; alleen bij bijzondere gelegenheden zooals het Chineesch nieuwjaar en 's konings verjaardag, werd het verbod tijdelijk opgeheven. Moeilijker was het om zulke bepalingen tegen een geliefd volksvermaak ook op de Buitenbezittingen te doen naleven. In sommige streken van Sumatra behoorde een vechthaan zelfs tot de attributen van de waardigheid der inlandsche hoofden; op Bali en Celebes waren de hanevechterijen zoozeer met het volksleven verbonden, dat ze kwalijk waren uit te roeien. Eerder kon men den Nederlandschen dorper zijn kermis ontnemen, dan den Boeginees zijn „camperij”. Te Doblo op de afgelegen Aroe-eilanden, woonde de reiziger A. R. Wallace dit volksvermaak bij, en schreef er van:

„Bijna dagelijks had er in de straten een hanegevecht plaats. De toeschouwers vormden een kring, en nadat de lange stalen sporen zijn aangeboden, en de arme dieren op den grond gezet om elkander te wonden en te doden, ontstaat er een grenzenloze opgewondenheid. Zij, die weddenschappen hebben aangegaan, schreeuwen en gillen en springen als waanzinnigen wanneer zij gaan vermoeden dat zij verliezen of winnen zullen; maar in weinige minuten is alles voorbij. De winners heffen een juichtoon aan, de eigenaars pakken hunne hanen op, de winnende vogel wordt gestreeld en geprezen, de overwonnenen is meestal dood, of zeer ernstig gewond, en niet zelden ziet men zijn meester, terwijl hij zich verwijdert, hem de veeren uitplukken, zoodat hij reeds vóór den pot wordt klaargemaakt eer hij nog den adem heeft uitgeblazen.”

Dit laatste toch, de pot op het vuur, was de eindbestemming van alle pluimgedierte, en de inlander redeneerde dat het een haan verkieslijker moest voorkomen te sneuvelen in een eerlijk gevecht tegen zijns gelijke, dan door het mes van den kok. Of dan de buit te worden van een nog sterkeren vogel dan hijzelf, zooals de haan van den fabeldichter, die de aandacht van een gier trok toen hij zijne victorie van de daken uitkraaide. „Tout cet orgueil périt sous l'ongle du Vautour.”

Op Sumatra kwam het voor dat men de bevolking zag verlopen, omdat de ambtenaren het verbod van hanegevechten wilden doordrijven. Op Java konden zooveel misdrijven aan het wedden op hanen worden toegeschreven, dat de plaatselijke overheid er ernstig over nadacht op welke wijze men hieraan een eind zou kunnen maken. Zoolang er hanen waren, zouden er ook strijders wezen; want een Indische haan bracht zijn dag al niet anders door dan de haan van den Schoolmeester, van wien men leest:

Hij gaat daarna met zijn favoriethoen
Een wandelingetje in den moestuin doen;
Of hij gaat eens uit vechten voor zijn plezier
Met den nieuwen haan van den barbier.

De assistent resident ging intusschen over dit vraagstuk te rade met de hoofden der bevolking, en ontving het bescheid dat er eerst een eind zou komen aan die hanevechterijen en de verderfelijke gevolgen daarvan, wanneer alle vechthanen uit den omtrek om hals waren gebracht. Doch deze maatregel kwam den ambtenaar bedenkelijk voor, omdat op die wijze rechtstreeks in-

Foto C. Steenbergh.

DE GROOTE KERK TE ALKMAAR.
ACHTERZIJDE VAN EEN DER V. M. REGERINGSBANKEN.

breuk werd gemaakt op het eigendomsrecht. Er moest iets anders op gevonden worden. Daarop bezon zich een poos de inlandsche regent en riep plotseling uit „Dapat! Bekin kebiri” d. i. „Ik heb het gevonden. Maak er kapoenen van.”

Aldus geschiedde; en toen de operatie verricht was, welke een strijdlustigen haan tot een vreedzamen kapoen hervormt, was het met de menigvuldige vechterijen en de gevolgen van dien inderdaad gedaan.

S. KALFF.

DE ROTTERDAMSCHER MOLENS.

NU het zich laat aanzien, dat de twee nog overgebleven windmolens te Rotterdam, die op de Coolvest en die op het Oostplein, binnen afzienbaren tijd zullen verdwijnen ¹⁾, is het zeker niet van belang ontbloomt daaraan nog eens onze aandacht te wijden.

Beginnen wij met den molen „de Hoop” aan de Coolvest. Ik vond dan opgeteekend, dat 6 Juni 1642 voor Jacob Duifhuisen, als procuratie hebbende van David Jorisz, een gift werd ontvangen van Tennis Geurtsen van den opstal van een korenwindmolen, „de Roomolen”, staande op stadsveststoren, „die jegenwoordig door het overgekomen ongeluk” (welk wordt nergens vermeld) „gansch reddeloos lijt”. Den 5^{en} November 1635 schijnt alles nog in orde geweest te zijn, want toen gaf burgemeester Joost van Coulster gift in eigendom van den opstal van een windmolen, „bequaam om run of koren te malen, staande en gelegen einde Leeuwenstraat en sal de kooper hebben zijn rijpad van de voorsz molen over de brugge, corresponderende op de Leeuwenstraat en niet belast”. Den 19^{en} November 1735, zoo lezen wij in „Oude Huizen van Rotterdam”, verkocht de molenaar Jan van Hoorn aan Gerrit van Driel, eveneens molenaar te Rotterdam, de helft van een korenwindmolen, genaamd „de Roomolen”, de andere helft was reeds in het bezit van den kooper. Deze zal toen den molen hebben opgeknapt en den naam veranderd in dien van „de Hoop”. Van een nieuwen bouw of verbouwing is niets bekend. In den baard zal vermoedelijk de naam en het jaartal 1736 zijn aangebracht, en de gevelsteen zijn geplaatst, een vrouwenfiguur, staande op een anker, houdende in de rechterhand een duif; daaronder op een banderol de woorden „de Hoop”; ter réchter en linkerzijde van het beeld: Anno 1736.

Op deze plek stond in 't begin der 17e eeuw een molen, die daarna zal zijn opgebouwd. Een en ander blijkt uit giften van 1623, 1635 en 1642.

Men was den molenaar niet altijd genegen. Zoo verzocht de eigenaar van dezen molen 25 Februari 1762 een paardenstal te mogen timmeren, „vermits hij geen bequame plaas tot berging van zijn paarden en wagens genoeg heeft, alzoo er een paardenstal is geweest aan de turfloos, die weggebroken is met de stal, waarvoor een stal en koetshuis in de plaats is gezet, zonder dat hij daarvoor iets in gelt of geltaeren genooten heeft of in recognitie vermindert”, die hij echter gaarne wil betalen. Op voorstel van fabriksmeesteren werd onbegrijpelijkwijls 's mans verzoek van de hand gewezen. Waar hij toen met zijn paarden en wagens gebleven is, wordt niet vermeld.

Het maken en bevoordeelen van korenmolens, zegt J. H. Scheffer in zijn „Historische Wandelingen”, behoorde tot een der vele zorgen van den magistraat. Daardoor werd bijtijds een overvloed van koren gemalen, was steeds een groote voorraad meel voorhanden en kon geen belemmering van brood veroorzaakt worden, hetgeen in die oude, krijgsvuchtige tijden nog meer op prijs gesteld werd dan men dat tegenwoordig zou doen, nu zoo-vele verkeersmiddelen ter beschikking staan. Zoo is de grond voor den molen „de Noord” aan het Oostplein aan den eersten eigenaar waarschijnlijk om niet gegeven.

Het oudste stuk, dat ik omtrent dezen molen gevonden heb, is van 14 Maart 1577. Toen of reeds vroeger werd hij gebouwd door den pannebakker Cornelis Janse. Zoo het schijnt, zoo lezen wij in bovengenoemde „Historische Wandelingen”, is de plaats van dien Noordmolen niet aan den eersten bouwer gegund, maar aan zijn opvolger, Jacob Hendricx, die meerder zekerheid dan een bezit tot wederopzegging wilde hebben. Hij deed zich den grond bij koop door den magistraat, 26 Januari 1582, kosteloos overdragen en kreeg op die wijze een der beste molenplaatsen

¹⁾ Bij raadsbesluit van 18 Maart 1911 is besloten tot afbraak van den molen „de Hoop”. Weldra zal met sloopen worden begonnen. Voor afbraak van den molen op het Oostplein bestaan ons inziens geen redenen. Moge hij dan ook als enig overgeblevene van de Rotterdamse molens behouden blijven.

Foto C. Steenberg.

DE ROTTERDAMSCHER MOLENS.
DE MOLEN „DE HOOP” AAN DE COOLVEST.
DIE WELDRA ZAL WORDEN GESLOOPT.

ring. (Ook zonder die „nadering” is de molen als zoodanig verdwenen). Ook deze molen ging nu en dan „voor de helft” aan anderen over. Den 9^{en} September 1868 werd vergunning verleend tot het afbreken van balie, wicken en binnenwerk, nadat er reeds vroeger veranderingen hadden plaats gehad en het benedengedeelte dienst deed als tapperij, die er nog wordt uitgeoefend. Het bewaard gebleven stuk prijkt nog met een rooden leeuw in zijn gevel.

Aan de Westzijde van de Lombardstraat stond in 1550 of veel vroeger reeds een molen, die toen of later bekend was onder den naam van „de Pomp”, thans „de Blauwe Molen” geheeten. De eerste benaming houdt waarschijnlijk verband met „Pompenburg”, een gedeelte van de oude stadsvest, welke benaming het eerst in 1589 wordt aangetroffen. Omtrent de vestiging van den eersten molen zijn geen bescheiden meer aanwezig. Het eerste stuk, daarop betrekking hebbende, is een giftbrief van 31 Januari 1550, betreffende de helft van den molen en het erf, staande op 't einde van de Lombardstraat, „belegen van de Rotte aan de Westzijde ende de stedevest aan de Noordzijde met twee stuyvers 's Gravenpacht sjaers daerop staende”. Den 12^{en} Mei 1553 geven Katryn Geurtsdr, „met har gecoren voocht Sebastiaen ende Gerrit Staesz, beide haer soenen, gezamenlijk Jan Claesz, heur broeder” de helft van den korenmolen. De tegenwoordige molen is gebouwd in 1662/1663. Bij den verkoop van 1662 is de prijs slechts f 4000.—, bij dien van 27 Juni 1663 is deze gestegen tot f 9400.— waaruit blijkt, dat wel van een vernieuwing in die jaren sprake kan zijn. Van den molen is alleen de romp nog blijven staan, die hoog boven de omliggende huizen uitsteekt en op verre afstand zichtbaar is. Op den romp staan nu nog de jaartallen 1663—1880. In het laatste jaar zal het stoombedrijf begonnen zijn en toen hadden de wicken voor de zaak geen reden van bestaan meer.

Ten Westen van de Schiedamsche Poort stond de molen „het Wipgen”, die in 1596 moet zijn gebouwd, terwijl onder de oude molens verder voorkomen „de Hoekmolen”, aan de Delfshavensche Schie (Spangensche Kade). Hij werd in 1912 door de gemeente Rotterdam voor f 5000.— gekocht en in Februari 1913 afgebroken. Eindelijk „de Schuttoren” achter den Doelen, aan 't einde van de Raamstraat, die in 1612 werd gebouwd, en „de Gortmolen” aan het Slagveld bij de Delftsche Poort. In 't laatst der vorige eeuw vertoonde hij zich nog eenigen tijd als „peperbus”, zooals in den volksmond een molen genoemd wordt, waarvan slechts de romp is blijven staan. Omstreeks 1890 werd hij afgebroken.

Van de nieuwere molens noemen wij „den Arend”. Den 6^{en} Maart 1798 werd de eerste steen gelegd door P. C. de Kuijper; daarna volgde 1 November 1798 de vergunning „tot een steenen windmoutmolen, zonder ooit tot een korenmolen noch loonmolen

te mogen worden geëmployeert". Deze molen stond in de Baan, bij het wedde aan de Bergwegse Poort. Nadat hij in veiling voor f 48000.— was opgehouden, werd hij in 1890 afgebroken.

De laatste molen, die in Rotterdam gebouwd werd, was „Zorgvliet" achter de Oude Plantage aan de Maas.

Op 1 September 1821 werd aan J. Teepe een stuk land in erfpacht afgestaan om daarop een korenwindmolen te bouwen buiten de Oostpoort op het Oostelijk gedeelte van de zomerkade der ingedijkte landen onder Kralingen, „mits door separatie gesloten", waarvoor hem een sleutel ter hand gesteld zou worden, onder gehoudenheid den slagboom, wanneer dit noodig was, te openen en weder te sluiten. Ook mocht hij geen paarden, koeien of ander vee daar laten grazen, moest hij de kade met puin bedekken en zich „laten welgevallen", dat de kade werd beplant, de boomen gehakt en geroid zouden worden „ten voordeele van de stad". Den 12^{en} Juni 1872 verzocht F. Huijsman den koren-molen „Zorgvliet" in een stoommolen te mogen veranderen en de erfpacht van f 12.— af te koopen, waarop afwijzend werd beschikt, omdat de erfpacht was verleend voor een baliemolen en tot geen ander doel. Kort daarna werd de molen gesloopt.

Tegenover de gasfabriek aan den Oostzeedijk stond vroeger de oliemolen „de Reus". De tegenwoordige Infirmierestraat heette vóór 1900 „het Olieslop" naar den genoemden molen. In oude stukken wordt hij beschreven als: „windolymolen, huysing, schuyr ende lootse op stadgrond". Het eerst vond ik hem genoemd 26 Aug. 1697, in eigendom of pacht bezeten door Adriaen en Geertruid van de Rad; 31 Maart 1699 behoorde hij aan Iemen Lem, coopman en 28 April 1719 aan Herman van Zuijlen van Nijevelt. In 't laatst der vorige eeuw is ook deze molen verdwenen. Van het groot aantal molens, dat Rotterdam eenmaal bezat, bestaan overigens weinig of geen bescheiden meer of ze waren van te weinig betekenis om er aanteekening van te houden. Op de kaart van de Vou van 1692 telt men er binnen de veste alleen 10 en vlak buiten de veste staat dan ook nog een aantal. Vele van deze molens waren op de fundamenten van de oude waltorens, „op der stede torens" gebouwd.

Naar ik meen heb ik met deze losse grepen het voornaamste omtrent het Rotterdamsche molenbedrijf weergegeven en naar mijn beste weten is er ook niet veel meer van te vertellen, althans niet wat mijn lezers zou kunnen interesseeren.

K. L. SCHAMP.

DE WONDEREN VAN KOBODAISHI.

HEEFT U nooit gehoord van den grooten schrifttoovenaar Kóbódaishi? Wel, niemand hoeft daaruit voor U minder vleiende gevolgtrekkingen te maken!

Het valt licht aan te nemen, dat velen van zijn bestaan onkundig gebleven zijn. Wonderen zijn er altijd gedaan, — zij zijn de wereld nog niet uit —, en de steeds aangroeiende lijst van wonderdoeners, van Mozes, via Kóbódaishi naar Sequah en verder, werd in den loop der tijden, hoe langer hoe minder overzichtelijk.

Maar waarlijk, onze grootheid, een ster aan den Japanschen hemel, is niet de minste in de rij! Laten we eerst even ter overtuiging zijn naam voor u vertalen. Kóbódaishi, dat is: „Groote Meester van de Wijdverspreide Wet." De groote meester zelf heeft nooit kunnen dromen, dat wij, barbaren van het avondland, onder dien naam kennis met hem zouden maken. Bijna een eeuw na zijn dood eerst, schonk keizer Dai Go van Japan hem den loffelijken titel, waaronder hij nog heden in het Rijk van de Rijzende Zon bekend en beroemd is.

Hier volgt, heel kort zijn biografie. Jong nog ging hij in een Boeddhistische tempel leven en in het jaar 793 nam hij den naam Kukai aan, die „leeg van harts-tocht" beduidt. Daarmee wou hij te kennen geven, dat hij, op negentienjarigen leeftijd, den strijd tegen zijn aardse begeerten volstreden had. Een heele prestatie, niet-waar? Dan, dertig jaar oud, trok hij naar China, de bron der Japansche cultuur. Hij bleef er twee jaar en studeerde onder beroemde meesters. Terug in Japan, nam hij deel aan een door den keizer uitgeschreven wedstrijd in het betoog, zooals zij daar toentertijd in zwang waren. Het puikje der geestelijkheid legde het daarbij tegen hem af. Hierna predikte hij de leer der secte van het ware woord en stichtte omstreeks 820 op den berg Kóya den

tempel Kongóbu, een der grootste van heel Japan. Maar hij kon meer dan preeken alleen. Naar verluidt is hij de uitvinder geweest van het hirogana, een der beide soorten Japansche letter-groepstekens, door vereenvoudiging van Chineesche karakters verkregen.

Ook zal hij de dichter zijn van het uiterst populaire lied, de iroha-uta, samengesteld uit de 47 lettergrepen, die in de Japansche taal voorkomen. En van een groot aantal schilderijen en beeldhouwwerken — een onwaarschijnlijk groot aantal zelfs — wordt hem het geestelijk vaderschap toegeschreven.

Maar in het bijzonder als een weergaloos, nimmer geëvenaard calligraaf leeft Kóbódaishi voort in de Japansche litteratuur. Het is overbekend, dat voor den verren Oosterling de schilderkunst een soort calligrafie en het schoonschrijven schilderen is. Het penseel dat, met groote bekwaamheid gehanteerd door menigen Japanschen meester, de wondermooie prenten schiep, die wij om de suggestieve kracht van een enkele strakke lijn of het beheerschte spel van veel fijne, dartele streekjes weten te waardeeren, leverde, door een kundige hand gedreven, een karakter-schrift, schoon van lijning, een kunst op zich zelf. Geen wonder, dat onze priester met zijn belangstelling voor de schoone letteren zich ook aan die kunst wilde wijden.

Een kraan als hij, moest het in die richting wel ver brengen.

Tal van overleveringen spreken van zijn schitterende resultaten op dit gebied.

Zoo staat in het boek Kóbódaishi-ichi-dai-ki beschreven, hoe hij tijdens zijn verblijf in China den naam boven een keizerlijk vertrek schreef, werkend met vijf penseelen tegelijk. Een ervan hield hij tusschen zijn tanden, één in de rechter en een in de linkerhand, nummer vier tusschen de teenen van zijn rechter- en nummer vijf tusschen die van zijn linkervoet. De karakters — staat er — waren weergaloos vloeiend als rimpels in een stroomende rivier. Op meters afstand schreef — of liever: wierp — hij karakters op een opgehouden bord en zelfs het riviervlak wist hij als schrijfbord te benutten.

Als het moest, nam hij ook genoegen met den hemel als schrijfvlak. Eens moest hij onder andere het karakter voor keizer boven een poort schrijven en vergat daarbij — ook de goede Homerus slaapt

wel eens — het puntje, dat boven dit teeken hoort te staan. Zijn lastgever maakte aanmerking en de schrijfmeester verklaarde zich bereid om het verzuim te herstellen. De eerste gaf daarop bevel aan zijn bediende om ladders te halen, maar Kóbódaishi wachtte niet op hun terugkeer. Vanaf de straat voor de poort wierp hij, wip, zijn penceel omhoog — zóó, dat het keurig de punt zette op de juiste plaats en gehoorzaam weer in zijn hand terugkeerde. Een enkel staaltje onder vele!

Onze toovenaar verheugde zich in den gunst der Goden. Wee den vermetele, die het waagde openlijk kritiek te oefenen op zijn werk en zijn karakters belachelijk te maken! „Kijk, dat eene karakter lijkt wel een opschepper-van-een-worstelaar!" zei eens zoo'n spotter, wijzend naar een voortbrengsel van Kóbódaishi's penseel, op een poort van het keizerlijk paleis in Kyoto. — En zie, den nacht daarop droomde de stakker, dat hij bezoek kreeg van een worstelaar, die hem bont en blauw sloeg met zijn vuisten. Het uitschreeuwend van pijn, werd hij wakker. en zag nog net hoe de worstelaar, die hem zoo meedogenloos bewerkt had, in het gewraakte karakter veranderde, dat terug-vloog naar zijne plaats boven de poort. Even leelijk kwamen anderen te pas, die ook te kort geschoten waren in eerbied voor den grooten meester.

Lacodio Hearn, voor den trouwen lezer van dit tijdschrift geen onbekende meer, vertelt er van in zijn aardig boek „Glimpses of Unfamiliar Japan." Kunt ge u voorstellen, dat de Japanner om een kleine tekortkoming te vergoelijken, onze beste breister en het bij uitzondering gevallen steekje met rust laat, en spreekt van Kóbódaishi, die ook wel eens een puntje weg liet?

W. H. DE ROOS.

Foto C. Steenberg.

DE ROTTERDAMSCH E MOLENS.
DE MOLEN „DEN OORD" AAN HET OOSTPLEIN.

Ontvangen boeken, enz.

Wij ontvingen Sleswijk's kaarten van de Zuidelijke Veluwezoom, westelijk gedeelte (van Wageningen tot Arnhem) en oostelijk gedeelte (van Oosterbeek tot Dieren).

Deze kaarten van wellicht het schoonste en zeker het meest bezochte gedeelte van ons land zullen ongetwijfeld veel aftrek vinden. Ze verdienen dit tenminste ten volle; we kunnen ons moeilijk betere en fraaiere kaarten denken.

HET HUIS VRONESTEIN.

DIT huis Vronestein, dat gelegen heeft vlak achter Jutphaas, rechts van den weg naar Montfoort, behoorde vroeger tot een der aanzienlijkste huizingen rondom Jutphaas. Nog herinneren ons de namen op de hekken der boerenhoeven, zooals Stormerdijk, Wijnesteyn, Plettenberg, Rijnesteyn en Rijnenburg er aan dat hier vroeger, reeds ten tijde van het leenstelsel, een welbevolkte streek lag, hetgeen te verklaren is, want wat nu de Houtensche wetering is, was vroeger een machtige IJsselstroom, die van Redichem, of daaromtrent, over Jutphaas, en verder over IJsselstein zijn weg zocht.

Van Vronestein echter is niets meer over, geen steen staat meer op den anderen, geen brug, geen naam op een hek herinnert ons aan de ridderhofstad die daar eens geweest is.

Een korenveld weet men aan te wijzen dat nog dien naam draagt en aangezien de ligging, voor zoover is na te gaan, overeenkomt met die van het vroegere huis, moeten wij dus aannemen dat het dáár eens geweest is.

De naam „stein” die waarschijnlijk is afgeleid van steenhuis, doet een hoogen ouderdom vermoeden, ofschoon de kronieken eerst van 1400 af duidelijk spreken. „Vrone” of „Vroene”, is volgens sommigen „Voorne” geweest, omdat men in het wapen van het huis aantreft: een balk van goud op een veld van azuur, verder 3 visschen van goud, waarvan 2 geplaatst boven en een onder den balk. Dit wapen wijst, daar het alleen in kleur verschilt met het wapen van eene van Voorn of Taets van Voorn, op den naam Voornestein.

De eerste bezitters hebben zich daarnaar van Voornestein genoemd en omstreeks 1409 wordt eene Willem Bartholomeus van Voornestein als eigenaar opgegeven.

In dien tijd deed dit huis soms dienst als seintoren ten behoeve van de Utrechtenaren. Het was in den driejarigen oorlog, welke Maximiliaan van Oostenrijk tegen de stad Utrecht voerde. In dien tijd behoorden ook het blokhuis te Vreeswijk en het kasteel Oudegein, evenals Vronestein, tot de bezittingen van Utrecht.

De ridders van IJsselstein, aartsvijanden van Utrecht, beproefden van uit hun slot aan den IJssel, strooptochten, speciaal op de voorraden die voor Vreeswijk bestemd waren.

De Utrechtschen wisten echter goed raad, en hadden Oudegein en Vronestein versterkt, en met krijgsknechten doen bezetten, teneinde de IJsselsteiners in het oog te houden. Zoodra men nu in de buurt van IJsselstein een dergelijke beweging bemerkte, werd vanaf Oudegein, dat het dichtste bij lag, een sein van den toren gegeven, dat te Vreeswijk of Vronestein gezien kon worden, en bracht men het vandaar naar Utrecht over, opdat zij, die zich met schuiten op den Rijn bevonden, op hun hoede zouden zijn.

Dat heeft zoolang geduurd tot de IJsselsteiners dit in de gaten kregen, en tot straf van de spionage werd het huis Oudegein overrompeld, de bezetting verjaagd, de woning geplunderd, en daarna in brand gestoken. Van een zoodanige verwoesting van Vronestein meldt de geschiedenis echter niet.

Het geslacht van Voorn was reeds spoedig uitgestorven, en in 1512 kwam het aan een geslacht van de Waal, nadat eerst nog na den dood van Willem Bartholomeus van Vronestein, het aan diens zoon (Augustus 1403) Gerrit van Vronestein beleend was, die het echter na 2 jaar overdeed aan Hillebrand van Judefax (Jutphaas), mits hij, Gerrit van Vronestein, er de financieele voordeelen van behield.

In 1538 werd het huis door de Staten van Utrecht voor riddermatig verklaard, en in 1692, na het sterven van Frederik van de Waal van Vronestein, heeft zijn broeder Willem van de Waal er mee zich doen beleenen. Deze heeft er echter niet lang genoegen van gehad.

In de maand volgende op het afsterven van dien Frederik, kwam Erasmus van Scherpenzeel, als rechtmachtige erfgenaam,

volgens uitersten wil van Frederik, zijn eigendom opeischen, zoodat Willem (slechts een maand Heer van Vronestein) spoedig moest aftrekken.

Het geslacht van Scherpenzeel bezat het tot 1742.

Na den dood van de zuster van Erasmus, Mechteld Jacoba van Scherpenzeel Rumpt ging het huis met al zijne rechten en privilegiën over op haar broeder Jan van Scherpenzeel Rumpt (1727) die het in 1742 beleende aan Diederik Johan Heeleman, Heer van Dever.

Omstreeks 1850 werd het volgens v. d. Aa's geographisch woordenboek, in bezit gevonden van Mattheas Alexander Heerman, Heer van Zuidwijk.

In 1760 ongeveer, volgens een toenmalige beschrijving (de hier opgenomen afbeelding dagteekent ook van dien tijd) was het een statig gebouw van hechte constructie, en voor dien tijd luxueus ingericht, het voorplein met een muur omgeven. Het inrijhek moet zeer sierlijk geweest zijn.

Het schijnt in verval te zijn geraakt na het geslacht van Scherpenzeel. Het ontbreken van geschiedkundige gegevens wijst ook al op een tijd van verval en als heerlijkheid telde het reeds lang niet meer.

Langen tijd heeft het nog als bergplaats gediend, tot eindelijk weer en wind er het hunne toe bijdroegen om het eens grootsche huis te doen instorten, waarna de steenen schijnen gebruikt te zijn als wegverharding, of het bouwen van boerenschuren.

Zoo eindigde dan Vronestein zijn roemrijk bestaan, en gouden korenaren wiegen zich nu op de plek waar eenmaal de ridders van het Gein en Vronestein elkaar met vriendschap plachten te begroeten, of een IJsselsteinsch edelman heftigen tegenstand werd geboden.

L. H. J. BECHER.

DE GOEDE, OUDE TIJD.

ONLANGS kwam in „Buiten” het verhaal van den „Erwten-man” (de „Marmite legende” is niet tot Brabant's hoofdstad beperkt, maar wordt o.a. ook te Brugge aangetroffen) ter sprake. Op de eerste frontaal naast het Noorder dwarspand van de St. Jans Kathedraal te 's-Hertogenbosch n.l. staat een man uitgebeeld, die een pot erwtensoep naar omlaag schopt, verbolgen als hij was over het eenvoudig middagmaal, hetwelk zijn vrouw hem bereid en op het karwei gebracht had. Hij gaf zijn toorn lucht in deze woorden, welke algemeene bekendheid verwierven:

Is dat nu kost voor een man,
Die een braspenning daags winnen kan!

Volgens de overlevering zou deze beeltenis den „meester van den wercke”, d.i. bouwmeester, van het eerbiedwaardige, monumentale kerkgebouw voorstellen, te weten Alart van Hameel, of Duhamel, beroemd als beeldhouwer, tekenaar, plaatsnijder en bouwmeester, die, omstreeks 1440 in Den Bosch geboren, gedurende 20 jaren zich wijdde aan den bouw der kerk, vervolgens in 1495 tot Stads Architect — gelijk wij nu zeggen — van Leuven benoemd werd, alwaar hij in 1510 overleed.

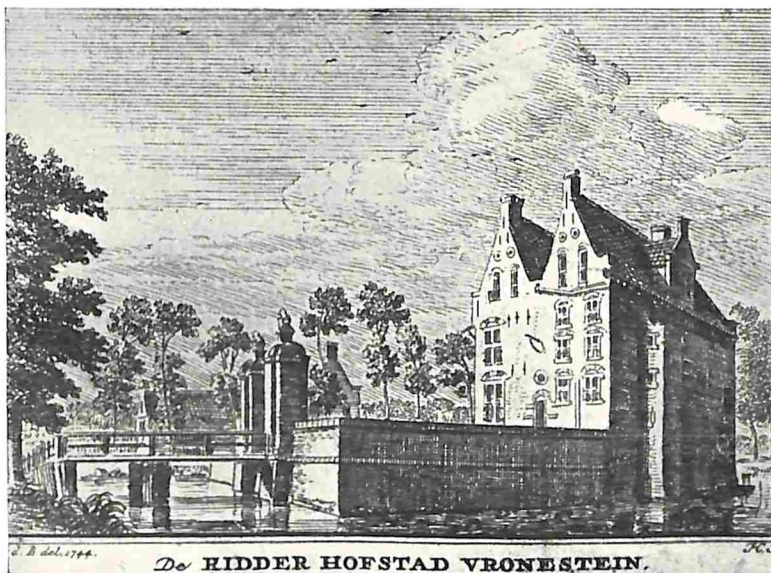
Dat de man in zijn tijd — de tegenwoordige, derde St. Janskerk werd omstreeks het einde der 15de eeuw voltooid — pochte op zijn verdiensten, welke het, thans niet noemenswaardige, bedrag van een braspenning daags, d.i. zes en een kwart cent, vertegenwoordigden, komt ons, die zulke gansch andere tijden beleven, onbegrijpelijk, schier ongelooflijk voor.

Intusschen, de loonstandaard was ook toen evenredig aan den prijs der levensmiddelen, m.a.w. het bedrag, hetwelk de man verdiende, hield gelijken tred met dat, hetwelk de vrouw voor haar huishouding moest uitgeven.

In een, in 't jaar 1574 bij Pierre l'Huillier, boekverkooper in de Rue St. Jacques te Parijs, verschenen boekje, getiteld: „Discours sur les causes de l'extrême cherté qui est aujourd'hui en France et sur les moyens d'y remédier”, klaagt de anonieme schrijver zijn nood over de duurte der levensmiddelen, in vergelijking met het begin der zestiende eeuw, welke periode in zijn dagen als de „goede, oude tijd” gold, toen n.l. een kip 10 deniers — een denier was het twaalfde van een sou —, dus ongeveer een stuiver, een fazant het dubbele van dit bedragje en een pond boter — schrik niet, huismoeders van onzen tijd! — 4 deniers, d.i. een derde van een stuiver kostte!

Behalve over de oorzaken der duurte in die dagen, tot welke de schrijver het vele, in Frankrijk in omloop zijnde, goud rekent — thans krijgt de schuld dat slechts 20% van al het papiergeld, waarmee wij overstromd worden, door goud gedekt is — alsook de gewetenloosheid der levensmiddelen-woekeraars, gewaagt het boekje ook van de middelen, welke kunnen strekken tot beteugeling van het euvel, waar de schrijver de Regeering aanspoort het koren op te koopen en tegen matigen prijs aan de bevolking van de hand te doen, juist zooals dit reeds in het oude Rome placht te geschieden.

Intusschen, er is altijd „baas boven baas” en de, door onzen Franschman hooggeprezen aanvang der zestiende eeuw werd nog overtroffen door hetgeen ons medegedeeld wordt uit het jaar 1463. In een ouden Utrechtschen almanak vond ik het onderstaande vers, getiteld „Van een goet jaar, dat geweest is bij

De RIDDER HOFSTAD VRONESTEIN.

HET HUIS VRONESTEIN.

tijde van David van Bourgondiën, 1463." Het luidt aldus:

De Grootmachtige God, die 't al heeft in Zijn macht,
En alle dingen regeert door Zijne Goddelijke kracht,
Had in 't jaar veertienhonderd en drie en zestig
De landen van Utrecht, God geve dat dit meer geschie,
Van alles zoo vervuld, dat men ter zelfder tijd
Kocht binnen Utrechts wal, dit wel gelovig zijt:
Een mud wijt, rogge, garst en haver,
Een kwarte wijn, die sommigen het hoofd deed dav'ren,
Mitsgaders daartoe ook een vette jong capoen,
Een ton appels, voor die ze had van doen.
Deze zeven percelen kon men ter dier tijd halen
Op een Zaturdag, mits daarvoor te betalen
Een klein somme van *dertig stuivers en één*.
Dat was voor d'arme liën een blijdschap ongemeen.

Dit vers lezende, verzuchten wij: „Helaas, die goede, oude tijd komt nooit weerom!”

F. W. DRIJVER.

De Steenen Man van Harlingen.

EEN der plaatselijke merkwaardigheden van Harlingen is het beeld van den steenen man op den Zeedijk, een Januskop, naar beide zijden uitziende over de dijken als een eeuwige wacht. Het is daar geplaatst ter herinnering aan Caspar de Robles, Friesch stadhouder uit den Spaanschen tijd, bekend om de voortvarendheid, waarmede hij tijdens zijn bewind de verbetering van bestaande en den aanleg van nieuwe dijken in zijn stadig door de zee bedreigd gewest, heeft weten te bewerken. Afgaande op hetgeen de historie van dezen gezaghebber vermeldt, lijkt ons de keus van het materiaal voor zijn beeld niet ontoepasselijk. IJzer was in dit geval niet minder symbolisch geweest, want de Robles heerschte als stadhouder met ijzeren hand en steenen hart. Wee den boeren, die hunne verplichtingen in zake het dijkwezen niet stiptelijk nakwamen. Zonder genade liet hij hen aan de deurpost van hun eigen hoeve opknoopen, als afschrikwekkend voorbeeld voor hun omgeving. Zoodoende verviel deze Spanjool, landgenoot van den ijzeren hertog, niet in de fout van den zachten geneesheer, die stinkende wonden maakt, en het nageslacht is geneigd ter wille van den gunstigen invloed die zijn bestier op het lot en het gewest uitoefende, de al te barbaarsche maatregelen door hem getroffen, te verontschuldigen.

Naar gezegd wordt kwamen enige huislieden, toen de Robles juist bij een dijkbreuk stond, dezen oude brieven brengen, waaruit zou blijken, dat zij vrij van alle dijkschatting waren, waarop de stadhouder de stukken in het door de opening golvende water wierp, in gebroken Nederlandsch zeggende: „Daar drif den brief, kanze dijk, goed; anders moetje boer dijk”.

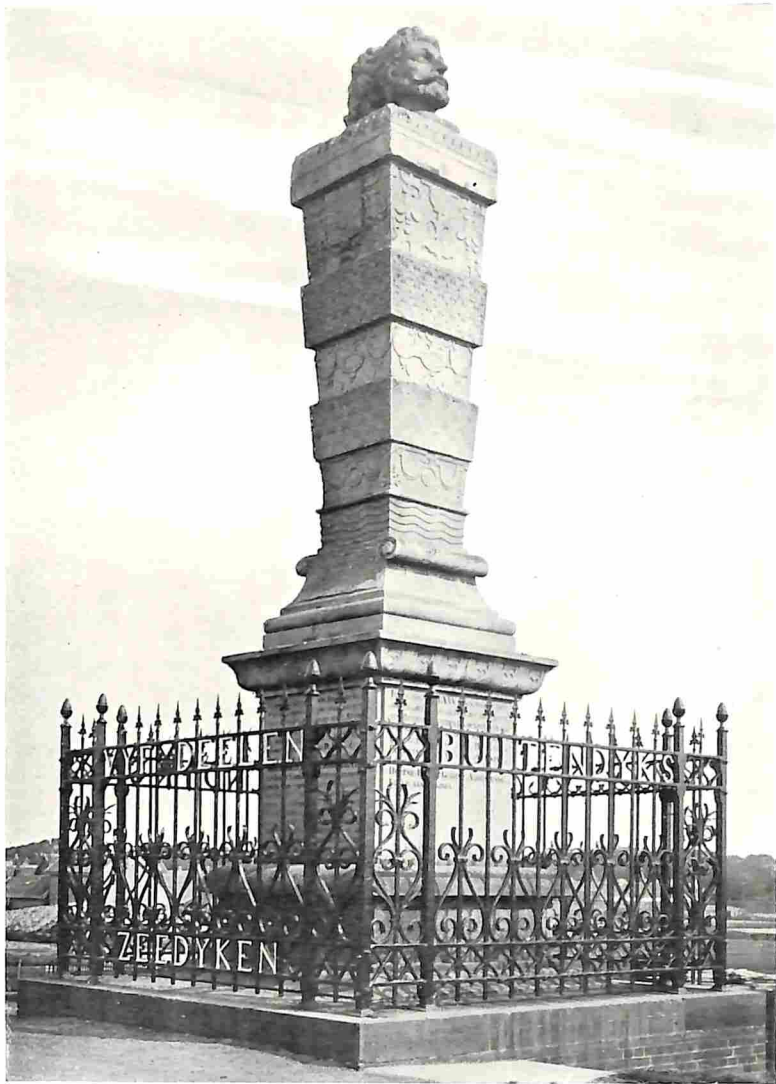
Het oorspronkelijke gedenkteeken werd opgericht in 1576, toen de voornaamste werken voltooid waren. De zuil, van ongeveer 25 voet hoogte, droeg een Januskop, en was verder versierd met het wapen van de Robles en het ridderteeken van het Gulden Vlies en het Huis van Bourgondië. Aan de westzijde prijkte een in 't Latijn gesteld opschrift, waarin hulde gebracht werd aan den stadhouder, wien een „novum maris propugnaculum” was te danken; aan de zuidzijde werd gesproken van de scheiding tusschen de z.g.n. vijfdeels Binnen- en Buitendijken; het opschrift aan de oostzijde vermeldde de eerste steenlegging, op den 15^{en} Juli 1576, en dat aan de noordzijde maakte melding van de verbetering van den dijk, aangevangen in 1574. 1)

De zuil schijnt slecht onderhouden te zijn; in den aanvang der 18^e eeuw was ze tenminste zeer vervallen, en omstreeks 1735 werd ze geheel afgebroken. Maar in 1774 heeft de Dijkgraaf Karel Georg, Graaf van Wassenaar Twickel, Grietman van Franekeradeel, ze weder ter zelfder plaatse en in de oude gedaante, doen oprichten, zooals ook een kort Latijnsch opschrift aan de westzijde van den zuil vermeldt. En deze steenen man is 't, die nog steeds, in de nabijheid van Harlingen, de stormen over zijn hoofd laat gaan.

Er bestaat heden ten dage nog een aardige legende van den steenen man met den Januskop. Door een speling van het toeval wellicht heeft de beeldhouwer aan een kant een flauwen lach op het barsche gelaat van den dijkendwinger te voorschijn gebracht, terwijl de andere zijde, genadeloos met sombere dreiging over den dijkweg uit-staart. Hierin nu ziet de bevolking een leerzame waarschuwing voor zoete gelieven, die de stad uitgaande den lachenden kant passeeren en weerkerende den donkeren blik moeten verduren van den lang-gestorven landvoogd, die hen nog na zijn dood te wijzen schijnt op de twee contrasteerende aanzichten. Van het Leven en ook van de Liefde. Het is of hij hen bij hun terugkeer wil herinneren aan de wreede waarheid die ook Shakespeare sprak: dat alle genoeg hier op aarde duur moet worden betaald.

D. R.

1) De volledige onderschriften zijn te vinden in den „Tegenwoordigen Staat van Friesland” I, blz. 72-74.

DE STEENEN MAN VAN HARLINGEN.
HET GEDENKTEEKEN OP DEN ZEEDIJK, OPGERICHT TER
EERE VAN CASPAR DE ROBLES.

WONDERE VERHALEN UIT DE WILDE NATUUR

DOOR

F. ST. MARS.

(Geautoriseerde vertaling van S. J. Barentz—Schönberg)

VI.

DE ZWERFTOCHTEN VAN PEKAN.

NAAST de veelvraat is de vischmarter de lastigste gast, die een wildperk kan bezoeken. Behalve dat hij lastig is, bezit de vischmarter of pekan, zooals dit bijzondere exemplaar wordt genoemd, allerlei slimme streken.

De koude van Alaska was nauwelijks uit zijn bloed, het zaagsel van den vloer van zijn kooi zat nog in vlekken op zijn zwartbruin vel, toen hij werd losgelaten om een wildperk in het Noorden van Schotland te plunderen.

Donald, hoofdjachttopziener van het Havelin landgoed, begon de onaangenaamheden door een mooier aantal wild te bezitten dan McTavish van het aangrenzende landgoed Ingawold. Daarna kocht McTavish, die jaloersch was, Pekan van een handelaar in wilde dieren en, nadat hij hem had losgelaten op het Havelin landgoed — het was een avond dat de maan mooi scheen — hoopte hij er het beste van.

Als ge een wezel kent en verbeeldingskracht hebt, kent ge ook Pekan, want hij was eenvoudig een wezel van dertig duim lang — zijn staart niet meegerekend — met al den moed, de sluwheid, minachting voor vijanden, voorzichtigheid, wreedheid, nieuwsgierigheid en verduivelde brutaliteit van een wezel, vier maal vergroot. Het resultaat was angstaanjagend — het was Pekan, die rond-zwierf tijdens een jongen, stillen nacht, luisterend naar de verdwijnende voetstappen van den grijnzenden, bovengenoemden McTavish.

De vischmarter stak zijn kop op en snoof vol genot de lucht in. Hij was in een lorkenbosch, dicht en eentonig; maar beneden, vlak tegen de berghelling, waren gordels van eiken, en beuken, en olmen, hier en daar afgewisseld door houtappelboomen, en wilde kersen, wilde vijgeboomen en andere wonderen. Aan de overzijde van het dal kon hij de wonderbare, golvende heideplanten zien en ver naar rechts, glinsterend en glad als staal, waren plassen, druk bewoond door vogels, en voorbij alles het wonderbare, ademende schitteren der zee.

Toen stond hij stil, zeer stil. Iets bespiedde hem uit de duisternis der met klimplanten begroeide lorkenstammen. Hij kon de oogen zien schitteren met een eigenaardig, bleek, fosforesceerend licht. Den bezitter der oogen kon hij niet zien.

Daar hij een goede spijsvertering had, buitengewoon moed en geen verbeelding, was Peka niet zenuwachtig. Hij schrikte niet, maar verbeedde slechts Tussen de stenen, die den grond bedekten. In jachtkunstjes stond hij gelijk met den otter in zwemkunstjes, en dat is meer dan volmaakt. In één woord — hij was verdwenen.

De eene langzame minuut na de andere ging voorbij, maar deze dieren bewogen geen spier, geen haar trilde, slechts hun neuzen „werkten” onophoudelijk, vergeefs trachtend elkanders raadsel op te lossen.

En toen verscheen de haas. Hij kwam door de duisternis aanloopen, een schaduw geboren uit schaduwen, een spook van den nacht; en zijn weg — als hij in dezelfde richting bleef gaan — moest hem precies brengen tusschen Peka en den onbekende. D.w.z. als zijn neus hem niet eerst waarschuwde. Hij waarschuwde hem niet en het resultaat was noodlottig.

De wakende, wachtende oogen keken omhoog, een gestalte sprong door de lucht en kwam terecht... niet op den haas, want die sprong plotseling vooruit, maar een zeer klein eindje achter hem. De gestalte was een kat; geen wilde, maar een verwilderde tamme — en daartusschen is niet veel verschil. Dit was ook de bezitter van de oogen.

Peka sprong niet, daar zijn taktiek ietwat verschilde van die der kat — hij rende op dien haas toe en eindigde zijn vaart met zijn kaken in den nek van het dier. D.w.z. de haas stierf; zijn leven vlood heen in een vloek en een zucht. Toen — o, schrik! — zette Peka zijn vaart voort — dit was geheel onverwacht. De verschrikte, verbaasde kat, maakte een van haar bliksemsnelle zij-sprongen — een kat is eenig in het maken van die sprongen — terzelfdertijd slaande met haar uitgespreide klauwen. Het hielp haar net zooveel alsof ze de lucht had geaaid.

Dit nieuwe, vreemde dier kon even vlug draaien als zij kon springen; kon haar slagen ontwijken, en kon nog sneller aanvallen. Maar de kat, die geen lust had, het onbekende pad van den haas te volgen, vluchtte, spuwend en vloekend, in de duisternis. Die kat was zeer verbaasd en veranderde van dien dag af haar jachtterrein.

De groote vischmarter bleef een poosje bij zijn haas. Het was niet zijn gewoonte zich vol te proppen, zooals andere, lager staande jagers doen. Hij snoepte een beetje en ging verder — een echte wezel.

In het half verborgen, bewolkte maanlicht, ging hij het eikenbosch door, de sierlijkste jager, die ooit deze schemering had betreden, als wij zijn kleineren neef, den bunzing, uitzonderen; eensklaps hief hij zijn scherpen, platten kop op onder een pijnboom. Hij snoof de lucht op, en na een poosje ging hij op zijn achterpooten tegen den stem staan.

In de volmaakte stilte van die plek, kon men duidelijk hooren hoe zijn klauwen over de bast krabden, en voor men het wist, was hij in den boom.

Halverwege — het was een reus onder de pijnboomen — zwaaide hij rond en rende over een breeden tak. Het volgende oogenblik viel hij bijna met een half kwaadaardig, half verbaasd gegrom, herkeeg zijn evenwicht en sprong tegelijkertijd achteruit.

Hij moest wel verbaasd geweest zijn. Hij kon niet voorbereid zijn geweest. Toch was er geen tusschen zijn struikelen en zijn in verdedigende houding staan op een meter afstand. Er was echter geen noodzakelijkheid om te vechten. Het ding dat hij had ontmoet, viel van zijn zitplaats. Er volgde een geruisch van haastig uitgespreide vleugels, eenig vleugelgeklepper, terwijl het ding een nieuwe zitplaats zocht. Later kon hij het rustig in de duisternis hooren snurken. Het was een wouw.

Peka stond juist op het punt zich weer in beweging te zetten, toen iets anders gebeurde, dat hem in plaats daarvan zich onzichtbaar deed maken.

Er was een schaduw van een geluid als van klauwen op boombast. Geen menselijk oor had dit geluid kunnen opvangen. Iets klom in den boom en de klimmer was opgewonden, zoodat hij na een tijdje niet kon nalaten te snuiven, en iets te mompelen tegen iets dat volgde.

Peka trok zich terug op den grooten tak, waar hij plat uitge-

strekt bleef liggen. Hij was geen lafaard, maar hij kende de waarde van voorzichtigheid.

Toen de nieuw aangekomenen op den tak stapten, werden zij door het maanlicht verraden. Het waren katten, stroopers, — zij van het geval met den haas en een kameraad — een schurftige schurk met verscheurde ooren, nog erger dan de eerste. Blijkbaar had de lucht van versch vleesch, die Peka had aangetrokken, ook hen verlokkt.

Er volgde een zacht, spinnend geluid, terwijl zij over den dikken tak slopen, toen een diep gesnuif, en Peka, die zich met zijn klauwtak slopen, rekte zich uit om te kijken. Het leek bijna alsof er een in den smeulende, gevaarlijken, rooden gloed van zijn oogen minachting of een voorgevoel, of beide school. Wie zal het zeggen? Misschien kende hij de beteekenis van dien aantrekkelijken geur, of had zijn scherpe reuk de lucht van een mensch, den gevreesde, ontdekt.

Het volgende oogenblik sprong Peka omhoog, terwijl iets met een krakend geknip dichtslong, dat recht door de heele lengte van den boom scheen te trillen, en een der katten uitte een gil als de klacht van een duivel, die gemarteld werd. Thans was het niet noodig de beteekenis te vragen van dien reuk — hij kwam van het lokaas van een val.

Daarna werd die kat dol veranderde in een spookverschijning, afschuwelijk om te zien of te hooren, en de andere kat en Peka maakten dat ze wegwamen, uit vrees van verdere „betreuwenswaardige ongevallen” van dien aard.

Tusschen de knoestige takken doorrennend en springend van den een naar den ander met iets van de lenigheid en meer dan de sierlijkheid van den eekhoorn, werd Peka verrast door den dageraad. Langzaam werden de grauwe, verwarde takken rood gekleurd, en het was alsof de heide ver weg over het dal in brand was geraakt.

Een groote, adelaarachtige vogel, een buizerd, zwart tegen het licht, cirkelde langzaam omhoog in den gloed van de brandende zon en versmolt met het felle licht; en een prachtige slechtvalk, nu eens rood, dan weer purper, nu eens rood dan weer zilver, vloog met luid vleugelgeklepper westwaarts over het dal, alsof hij de geest van den dageraad was, die den nacht naar zijn hol joeg.

Peka bleef zoo plotseling stilstaan, alsof hij aangeschoten was. Hij „versteende” oogenblikkelijk, hield op zich te bewegen, werd als een dier, een groot bronzen dier groter dan een vos, ineengehurkt op een bloedrooden tak, dat uit metaal gegoten had kunnen zijn. Zoo onbewegelijk was hij dat een mees met een langen staart op een twijg ging zitten, drie duim boven zijn hoofd.

Voor hem, gezeten op een tak van een schetsen pijnboom, was een vogel, maar geen gewone vogel, want hij was een reus onder

de gevederde wezens. Zwart was hij als de nacht, of groen, waar het licht hem bescheen, en vuurrood met vlekken, onder de tooveringers der zon. Niettemin kende Peka hem — die nooit te voren een korhoen had gezien, maar wat die vogel was —, omdat hij een van de familie der veldhoenders was, waarin men zich niet kon vergissen.

Hij durfde zich niet bewegen, want hij was in een open plek en de vogel was allesbehalve in slaap. Hij durfde zich ook niet terugtrekken. Hij bleef daar dus als een beeld van roofzucht, terwijl het licht helderder werd en het geraas en het leven van den dag in zijn volheid over het land ging. Zijn eenige vrees was dat een gaai hem zou ontdekken en den heelen boel in de war zou sturen.

Eindelijk, na een langen, zeer langen tijd, bewoog de vogel zich en vloog plomp naar den grond. Hij wilde gaan eten, die vorst onder de wilde vogels. Hij wilde ontbijten. Dat wilde ook Peka, en hij gleed naar den grond, aan den anderen kant van den boom, bevend van opwinding.

Zoo hevig was de roes van de jacht dat hij geheel vergat dat het dag was, het gevreesde, volle licht wanneer al de jagers — de banelingen — zich verborgen moeten houden als ze waarde hechten aan hun gezondheid.

Foto C. Steenberg

BLOESEMPRACHT IN HET HART DER HOOFDSTAD.
Het bloeiende pereboomje op een heel klein lapje grond bij de Grimnessesluis te Amsterdam.

(Wordt vervolgd).